

Makt i Kalmarunionen tidlige fase -

Maktfordeling mellom Nordens kongemakt og aristokrati i perioden ca. 1397-1438

John-Marius Heggland Tønnesen

Masteroppgave i historie

Universitetet i Oslo

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Vår 2020

Forord

Da var en periode og langvarig prosjekt over. Jeg vil benytte den anledning til å takke min veileder, Hans Jacob Orning, for behjelpelig veiledning. En spesiell takk for at du klarte å føre an en retning tematikken i masteroppgaven min skulle ha, da jeg satt det med store åpne temaer. Jeg vil også takke Kim Esmark for hjelp i startfasen. Det rettes også en takk til Mia Münster-Swendsen, som under mitt utvekslingsopphold ved Roskilde universitet, satte med inn på ideen med om Kalmarunionen som enhet og union. Til slutt på jeg rette en takk til venner og familie som har latt meg prate om historie alle disse årene, uten å ha gått for lei.

Sammendrag

I denne masteroppgaven jeg undersøkt makten i Kalmarunionens tidlige fase, fra inngåelsen i 1397 og frem til Eriks avsettelse i 1439-42. Min undersøkelse har gått ut på maktgrunlaget til aristokratiet og kongen som egne institusjoner og samarbeidspartnere, og maktfordelingen dem imellom. De forhåndsliggende premissene for makt før inngåelsen av unionen har spilt en rolle, ettersom 1300-tallet blir beskrevet som fremveksten av *rådskonstitusjonalisme*.

Kalmarunionens periode blir beskrevet gjennom to motstridende parter, kongemakt mot aristokrati. Under Margretes styre ble kongemakten stadig mer sentralisert innad i rike, og aristokratiet mistet den makten og innflytelsen de hadde hatt tidligere. De to brevene som ble skapt i Kalmar i 1397, kroningsbrevet og unionsbrevet, blir ofte fremstilt som to motstridende ideologier: *Regimen regale* og *Regimen politicum*. Det er to sentrale begreper i oppgaven som går igjen gjentatte ganger. Det er motstridende argumenter mot unionsbrevets gyldighet, og oppgaven forbeholder den teori om at Kalmarunionens *regimen regale*-styre ikke ble begrenset av unionsbrevet, men heller det at det var en mangel på et faktisk rettsgyldig dokument for unionen.

Kronens sterkt sentraliserende makt dabber av etter Margretes død i 1412, og det er da når Erik skal stå på egne ben, at aristokratenes makt blir mektig i unionstiden. Erik klarer ikke å videreføre adoptivmorens sterke, men også diplomatiske politikk, og påfører rikene høye skatter, som til slutt resulterer i opprør mot kongemakten. Det er da riksrådene viser seg som mektige institusjoner i unionen, og til slutt blir Erik avsatt av de, og riksrådene velger en annen konge.

Opgaven tar også for seg en kort sammenlikning med Polen-Litauen, som var en samtidsunion i samme Østensjøregion. Det er to forskjellige former for unioner, for Polen-Litauen er en mer ren personalunion, mens Kalmarunionen virker mer sentralisert. Likevel så er det Polen-Litauen som overlever de neste hundre årene, mens Kalmarunionen bryter opp, og blir til selvstendige Sverige og unionen mellom Danmark-Norge.

Innhold

1. Innledning

Kalmarunionens politiske historie i historieforskning

Begrepet om union i Kalmarunionen

Historikernes begrepsbruk om union

Teori

Problemstilling

Metode

Kilder og kildekritiske spørsmål

Diplomer

Forskningslitteratur

Digitale leksikon

2. Kronen og regimen regale

2.1 Unionsbrevet om arvekongedømme

2.2 Unionsbrevets tvilende grunnlag

2.3 Kroningsbrevet

2.4 Margretes instruksjer til Erik

2.5 Margretes posisjon i 1887

2.6 Margretes politiske strategi

2.7 Peder Lodehat

2.8 Erik ved makten

2.9 De to andre Lodehatene

2.10 Erik og Slesvig

2.11 Skattene som maktmiddel

2.12 Eriks makt ut i fra kroningsbrevet og unionsbrevet

3. Aristokratiet og regimen politicum

3.1 Unionsbrevet om et regimen politicum-styre

3.2 Fremveksten av rådskonstitusjonalisme

3.3 Maktfordelingene mellom rikene

3.4 Gaute Eriksson

- 3.5 Norsk motstand mot inngåelsen av unionen
- 3.6 Lodehat – fra lojal familie til opposisjonsfører
- 3.7 1400-tallets utvikling av regimen politicum
- 3.8 Konflikt og opprør mot Erik

4. Kalmarunionen i sammenligning med Polen-Litauen

- 4.1. Dokumentene ved inngåelsen unionene 1385 og 1397
- 4.2 Unioner gjennom forhandling
- 4.3 Vilnius-Radom
- 4.4 Unionenes motsetninger
- 4.5 En fremvoksende elite
- 4.6 Statsforskjellene mellom Polen-Litauen og Kalmarunionen

5. Konklusjon

1. Innledning

Emnet for denne oppgaven vil være å undersøke makten og maktfordelingen i Kalmarunionen i perioden 1397-1442, og se Kalmarunionen i forhold andre samtidige unioner, da hovedsakelig Polen-Litauen. Jeg vil gå inn på Lönnroths begreper *regimen regale* og *regimen politicum*, som er to representative begreper for to motstridende ideologier, og hvordan det sikret kongemakten og aristokrati makt. Maktfordeling mellom kongemakt og aristokrati vil også være en sentral tematikk. Derfor vil jeg se på det formelle maktgrunnlaget og styringen til kongemakten og aristokrati som institusjoner, og hvordan kroningsbrevet og unionsbrevet operer som basis for makten rundt et kongefelleskap mellom tre riker.

Sommeren 1397 i Kalmar ble de to brevene til, som la grunnlaget for Kalmarunionen. Den 13. juli ble kroningsbrevet nedskrevet, og Erik av Pommern ble hyllet som konge av en union bestående av kongerikene Norge, Sverige og Danmark.¹ Brevet ble nedskrevet på pergament og beseglet av 67 nordiske aristokrater, hvorav 31 var dansker, 21 svensker og 15 nordmenn.² Unionionsbrevet ble nedskrevet enten 13. juli eller 20. juli, mest trolig sistnevnte dato, og kongefellesskapet ble erklært gyldig med Erik som konge, og Margrete som *Nordens allmektige frue og rette husbonde*, og den nordiske unionen var herved offisiell.³ Før denne hendelsen hadde Margrete i flere år jobbet for å sikre makten i de tre skandinaviske kongerikene. Først med sin biologiske sønn Olav som var arvekonge til Norge, og senere ble utnevnt som konge i Danmark. Etter Olavs død holdt Margrete på makten i Norge og Danmark, og klarte senere å få makten i Sverige også. Margrete som nå var sønneløs, adopterte sin søsters barnebarn, Bogislav Vratislavsson, som så byttet navn til det mer nordiske Erik. Margrete klarte å få alle de tre skandinaviske riksrådene til å utnevne Erik som konge, men han var fortsatt ikke konge over tre forente riker. Det ble han ikke før unionsbrevet i Kalmar ble signert.

---

¹ RN, nr: 569, Digitalarkivet, digitalisert register, Orig (perg): DRA - ny kronol rk nr 1671.

² Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 23.

³ RN, nr: 579, Digitalarkivet, digitalisert register, Orig (papir): DRA - ny kronol rk nr 1672.

Kalmarunionens politiske historie i historieforskning

Hovedsakelig vil jeg forholde meg til nyere historieforskning rundt tiden, men det vil også være nødvendig å se på eldre. Forskningslitteraturen vil stort sett være skrevet av skandinaviske historikere, da historien rundt Kalmarunionen er mest gjeldende for et skandinavisk publikum. Jeg vil blant annet forholde meg til Hervik og hans masteroppgave *Norge og Kalmarunionen 1397-1450 – Konflikter i unionens kritiske faser* og Hedemanns artikkel *Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig* om hvordan makt var fordelt mellom konge og aristokrati gjennom kroningsbrevet og unionsbrevet. Ellers vil jeg berøre historieforskning om Margrete og Kalmarunionen for å undersøke hvordan makt ble behandlet gjennom historieforløpet, og det vil da være historikere som Vivian Etting, Eldbjørg Haug, Aksel E. Christensen, Lars-Olof Larsson, Jens E. Olesen og Poul Enemark. Mye av kildene jeg vil benytte meg av er også digitalisert da særlig fra offisielle bibliografiske leksikon fra Norge, Sverige og Danmark og digitalarkiver.

Problemer som oppstår med forskningslitteraturen er de nasjonale perspektivene som ligger til grunn, og klare å skille fra dem, og det å hente ut stoff om aristokratene og kongemakten med en interskandinavisk fremgangsmåte i bøker som stort sett omhandler generelle perioder og bestemte aktører som Magrete eller Erik av Pommern. I tillegg må kildene historikerne bruker undersøkes, og om de er relevante og sanne. Det oppstår ofte en uenighet med forfattere av bøker, så da er det viktig å holde det på et faglig nivå, men også beskrive hvorvidt man selv er enig i det som står skrevet, slikt at ens egne meninger kommer frem.

Middelalderforskning har tradisjonelt sett basert seg på forskning om statsdannelse. Hvordan middelaldersamfunn gikk fra å være mange lokalmakter til å bli stater med sentralmakt. Forskningene har stort sett tatt for seg et nasjonalt perspektiv, da dette er tilfelle særdeles i Norge, Sverige og Danmark. Det har i nyere tid har fokuset på middelalderforskning stort sett handlet om forskning på de alminnelige mennesker. Senmiddelalderens Norden blir skildret i en tid hvor rikene enten er i nedgangstid etter svartedauden, med mye politisk uro innad i hvert rike eller hvor det er konflikter rikene imellom.

Den politiske forskningen om Kalmarunionen baserer seg mest på samlingen av tre riker under en krone, og hvordan én aktør klarte det. Den aktøren var Margrete Valdemarsdotter, og historiografien om samlingen går ut på Margretes liv og virke. Margretes store rolle i

historieforskningen er selvklart, da hun var, ut ifra historiografien, den desidert største og mest pådrivende kraften for en samling av de tre nordiske rikene under én monark, og en av Nordens mest betydningsfulle personer i senmiddelalderen. Helt siden den danske historikeren Kristian Erlsev sin bok om dronning Margrete og Kalmarunionens grunnleggelse fra 1882, har nærmest historiografien om Margretes politiske liv som en aktør for en samling av Sverige, Norge og Danmark ligget kontinuerlig. Erlevs teorier om hvordan Margrete utnyttet rikenes tilstander, hennes datterskap til Valdemar Atterdag, sin sønn Olav, og hennes politiske klokhet er fortsatt de gjeldende teorier i mer moderne historiografi. Historikeren Vivian Etings bok *Queen Margrete I (1353-1412) and the Founding of the Nordic Union* er et godt eksempel på det. De samme teoriene er gjeldene der. Det er blant annet Margretes kamp om å få Olav utnevnt som dansk konge etter Valdemars død, utnyttelse av de eiendommer hun arver etter sin far og sin ektemann Håkon VI Magnusson, maktkampen mot Hansaen og hennes politiske spill i Sverige mot kong Albrecht av Mecklenburg.

Nasjonale perspektiver har ofte vært gjeldende i den historiografiske forskningen om Margrete og perioden rundt Kalmarunionen. Som historikeren Leidulf Melve påpeker så er det ofte synlig allerede i titler.⁴

Historikeren Eldbjørg Haug sin bok er et godt eksempel på det med tittelen «Magrete – den siste dronning i Sverreætten». Med ordet «Sverreætten» så legges det til grunn at boken vil omhandle Margrete fra et norsk perspektiv, og det er nettopp det mye av historieforskningen om Margrete gjør. Ettersom Margrete handlet politisk på tvers av landegrenser så skrives det om henne som en internordisk aktør, men ofte er den gjeldende grunnfortellingen om hvordan historikerens respektive land opplevde og kom ut av den nordiske foreningen.

Som en konsekvens av Margretes særdeles sentrale rolle i historieforskningen rundt denne tiden, blir de aristokratiske aktørene ofte skildret som brikker i Margretes politiske spill. Den danske dusken Henning Podebusk som blir nevnt i historikeren Anders Bøghs bok *Sejren i kvindens hånd* er et eksempel. Podebusk var en av Valdemars Atterdags nærmeste allierte, og etter Valdemars død, allierte Magrete seg med han for å sikre Olav den danske tronen. Bøghs

---

⁴ Melve, «Mellomalderen i dei nasjonale forteljningane», 38.

skrivning om Henning Podebusk er en god illustratør på hvor viktige stormennene var for å sikre sine politiske posisjoner. Podebusk blir likevel skildret på en slik måte som en aktør for Margrete, noe som er en gjentakende tendens angående andre aristokrater rundt Margrete i andre historieforskninger. Etting kommer inn på aristokraten Peder Jensen Lodehat som ble utnevnt av Magrete til biskop i Vexsjö i Sverige, og som senere ble utnevnt til erkebiskop i Roskilde. Peder Jensen var en av de 17 som står nedskrevet med navn på unionsbrevet fra Kalmar. Hervik i sin masteroppgave og Hedemann i sin artikkel er de historikerne i min litteratur som tar for seg mer omfattende undersøkelse av kroningsbrevet og unionsbrevet, og hvordan det med grunnlag legger opp til ideologiene *regimen regale* og *regimen politicum*. De andre historikerne nevner begrepene i en mye mindre grad, da oftest bare i korte kapitler om kalmarbrevene.

I følge Melve er den nasjonale historieskrivningen en sjanger i oppløsning. Måten å skrive historie på har endret seg mener han, og historien har i nyere tid blitt skrevet med et mer internasjonalt perspektiv.⁵ Gustafssons støtter opp om det nasjonale preget i historieskrivningen i artikkelen *The Forgotten Union*:

Mange historiske verk har undersøkt de umiddelbare omstendighetene bak dronning Margretes tiltredelse til makten i alle de tre rikene i 1387-1389. Fortellingen i Erik Lönnroths klassiske verk om Sverige og Kalmarunionen begynner på en typisk måte: «Den 20. august 1386 døde Sveiges riksdrost, Bo Jonsson. Hans død betydde store forandringer i Norde». Danske og norske synspunkter vil heller starte med dødsfallet til Margretes sønn, Olav, konge av begge landene i 1387.⁶

Artikkelen til Gustafsson er skrevet på en mer interskandinavisk måte. Gustafssons artikkel er en historiografisk forskning på unionen mellom Norge og Sverige på 1300-tallet, og hvordan det senere var en av årsakene til inngåelsen av Kalmarunionen. Gustafssons artikkel skiller seg ut fra mer tradisjonell historieskrivning da han vektlegger et mye mer internasjonalt fokus på

---

⁵ Melve, «Mellomalderen i dei nasjonale forteljningane», 57-60.

⁶ (Min oversettelse) «Many works have scrutinized the immediate circumstances behind the accession to power of Queen Margrete² in all three realms in 1387–1389. The narrative in Erik Lönnroth's classical work on Sweden and the Kalmar Union begins in a typical manner: 'On 20 August 1386, the High Steward of Sweden, Bo Jonsson, died. His death meant great changes in the Nordic countries'.³ Danish and Norwegian narratives would rather start with the death of Margrete's son, Olav, king of both countries, in 1387⁴.» Gustafsson, «The Forgotten Union», 560.

forskningen sin. Det er ikke et av de skandinaviske landene som holder fokus, men en kryssende forskning på tvers av landegrensene for å forstå hendelsesforløpet. Av historiografien i min oppgave, er det, utenom Gustafsson, Hervik og Hedemann som viser mest interskandinaviske tendenser. Hervik tar opp hendelsesforløp og politikk i alle de tre skandinaviske rikene, men vektlegger Norge, som også er oppgaven hans hovedtema. Hedemann virker ikke å fremstille store tendenser til et nasjonalt perspektiv i sin artikkel, da den handler om unionsbrevets kongelige program og konflikten med Slesvig. Artikkelen hans vektlegger ikke Slesvig som område, men heller konflikten Slesvig og Erik som historisk hendelsesforløp hvor unionsbrevets innhold er hovedtema. Det er likevel ikke til å legge skjul på at det meste av historiografien om Kalmarunionen tar for seg deler av alle rikene, men da som regel med et av rikene i hovedfokus.

Begrepet om union i Kalmarunionen

I folke- og statsretten betegnelse på en forening eller et forbund av stater eller delstater. Uttrykket union brukes om sammenslutninger av svært ulikt omfang. Man snakker om alt fra løse statsforbund via konføderasjoner til nokså enhetlige forbundsstater.⁷

Definisjonen over er Store norske leksikons definisjon på union. Historikere som omtaler unionstid(er) forholder seg ofte til denne definisjonen, eller en så enkel definisjon som at det er når riker blir samlet under en monark. Derfor omtales Kalmarunionen generelt bare som en union, uten noen form for problematisering av begrepet. Definisjonen på store danske leksikon, er nokså lik som den fra store norske leksikon, men samtidig litt mer presis i selve definisjonen:

Union, sammenslutning af stater, enten således at der skabes en ny selvstændig stat, hvori de sammensluttede stater optræder som underordnede delstater, fx Amerikas Forenede Stater (USA), eller således at de sammensluttede stater fortsat bevarer deres selvstændighed på centrale områder, herunder kompetencen til at tvangsfuldbyrde unionens regler og til at varetage de diplomatiske forbindelser med andre stater, fx Den Europæiske Union (EU). Kompetencen mellem unionen og de enkelte stater er ofte undergivet en dynamisk udvikling, der kan gå i retning

---

⁷ Store norske leksikon, s.v. «Union – internasjonal politikk», av Olav Fagelund Knudsen, 18.02.2019. <https://snl.no/union - internasjonal politikk>

af mere union eller mindre union. Fx måtte USA gjennom en fem år lang borgerkrig 1861-65 for at fastholde unionen.⁸

Gjennom begge definisjonene så gjøres det klart at en union er en sammenslutning av stater. Med det, så kan det vel ikke sies noe annet enn at foreningen av Sverige, Danmark og Norge i 1397 kan kalles noe annet enn en union. Definisjonen er passende, da det var tre riker som sammen dannet en ny sammenslutning under en felles konge, Erik av Pommern, men med Margrete I som den egentlige maktholderen. Den store danskes definisjon gjør det også klart at Kalmarunionen kan regnes som en union. Den beskriver en union som stater som fortsatt kan beholde selvstendighet på sentrale områder, noe de tre rikene gjorde. Hvert rike beholdt sitt riksråd, som innad i sine representative riker styrte på vegne av unionens konge. Grovt sett kan det på et veldig enkelt vis bli sammenliknet med det politiske systemet i USA, som en union av flere stater. På toppen har man en føderal myndighet som skaper føderale lover, og styrer landet helhetlig da utenriks, og til en viss grad innenriks. Under er det mindre stater med hvert sitt indre styre igjen. På samme måte skulle Kalmarunionen styres av monarken på områdene gjeldene utenriks, og som den ledende makt over unionens som helhet. Under monarken ble hvert av de tre rikene styrt innenriks av riksrådene, på vegne av kongen, som kan stå for en representant for den føderale myndighet over unionen som helhet. Store danskes del om at stater kan gå i retning mot mer eller mindre union, og eksemplet med at USA måtte gjennom en borgerkrig for å holde på unionen, er også passende for Kalmarunionen. Unionstiden var overhode ikke problemfritt, og Danmark måtte igjennom konflikt og krig mot Sverige for å prøve å holde på unionen.

Historikernes begrepsbruk om union

Under dagens forståelse av begrepet union, så kan man si at Norge var i union under store deler av 1300-tallet. Først med Sverige under samme konge, så senere i union med Sverige og Danmark under kong Eirik av Pommern og dronning Margrete. Historikeren Harald Gustafsson bruker begrepet union i sin artikkel på et generelt nivå. På samme måte som historikeren Eldbjørg Haug, blir union det generelle begrepet om de to, og tre landene som er forent under en konge. Det kan dermed se ut som om de bruker begrepet etter dagens forståelse av ordet.

---

⁸ Den store danske, s.v. «Union», av Tyge Lehmann, 2.02.2009.
https://denstoredanske.lex.dk/union?utm_source=denstoredanske.dk&utm_medium=redirect&utm_campaign=DSredirect

Eksempler på Gustafsson bruk av union finnes artikkelens del om oppløsningen av unionen mellom Sverige og Norge i 1343. Gustafsson skriver at unionen ble oppløst, og bruker da spesifikt «union» og «oppløsning». Dette er ikke hans egne ord, men han referer til blant annet den norske historikeren Steinar Imsen. Imsen er en norsk historiker som står for en mer tradisjonell norsk historiografi, og ordet union dukker stadig opp i hans historielitteratur. I 1343 var det et møte i Varberg, hvor det ble bestemt at Sverige og Norge skulle med tid få hver sine konger. Dette beskriver Gustafsson som en start på oppløsningen av unionen mellom Norge og Sverige.⁹ Man kan se at unionsbegrepet blir brukt uproblematisk av Gustafsson, og han beskriver foreningen av Sverige og Norge bare som en union. Det virker dermed som han forholder seg til den moderne definisjonen av begrepet union. Uproblematismen av begrepet fortsetter videre på side 563 da han refererer til tradisjonell norsk historiografi. I følge tradisjonell norsk historiografi har det lenge blitt fremstilt at det fantes et norsk ønske om å forlate unionen med Sverige. Med det har det også blitt fremstilt at det da var norsk motstand mot unionen, og her kommer jeg inn på nasjonale perspektiver på union, noe jeg skal skrive om senere. Gustafsson referer til Grethe Authen, som på lik linje med mange andre norske historikere bruker begrepet «unionsoppløsning». Gustafsson er oppmerksom på at begrepet «unionsoppløsning» oftest ikke blir brukt med anførselstegn. Selv bruker han anførselstegn på begrepet, men stiller ikke noe videre spørsmålet med bruken av det. Det igjen er med på å vise at han selv ikke har noe form for problematisering av begrepet union. «[...] betyr at personalunionen med Sverige var fortsatt i full kraft [...]»¹⁰ Her blir begrepet personalunion brukt, noe som også er et mer moderne begrep. Denne gangen referer ikke Gustafsson til noen historikere, som da kan stå for en klar indikasjon på at han selv beskriver perioden som en union. Bruken av personalunion blir ofte mer brukt om mer moderne unioner, som Danmark-Norge etter reformasjonen eller Polen-Litauen. Likevel er begrepsbruken ganske passende etter moderne standard. En personalunion er:

Personalunion, statsforbindelse mellom to selvstendige stater; består i at statsoverhodet er felles, og at dette ikke er en følge av en folkerettslig avtale, men av tronfølgerreglene i de to land.»¹¹

---

⁹ Gustafsson, «The Forgotten Union», 562-563.

¹⁰ (Min oversettelse) «[...] means that the personal union with Sweden was still in full force [...]» Gustafsson, «The Forgotten Union», 564.

¹¹ Store norske leksikon, s.v. «Personalunion», av Wyller, Thomas Chr, 19. november 2013. <https://snl.no/Personalunion>

Med definisjonen klar, så kan man med moderne øyne kalle foreningen av Norge og Sverige for en personalunion. Kong Magnus VII Eriksson hadde blitt konge i både Norge og Sverige som følge av ekteskap mellom den norske og svenske kongefamilien, og dermed arvet tronen i begge land. Selv om begrepet personalunion kan være noe mer moderne enn 1300-tallet, blir det fortsatt en riktig beskrivelse av foreningen av rikene Sverige og Norge under én felles konge.

Eldbjørg Haug sin bok handler på sin side ikke generelt om unionstid, men om Margrete I. Haugs beskrivelse av foreningen av de nordiske rikene er beskrevet som union. Et eksempel på det er:

Hun etablerer unionen mellom de tre nordiske riker [...]. Norge var ikke så fraværende som man har trodd, det ses i unionens konstitusjon. Unionsdannelsen er et virkemiddel for å beskytte de nordiske land mot den nordtyske ekspansjonen.¹²

Gjennom det eksemplet ser man på lik linje med Gustafsson at union som er begrep blir brukt uten problematisering. Det blir beskrevet som en union, og virker som det også av datidens mennesker ble oppfattet som en union gjennom måten Haug bruker begrepet. Med Haugs beskrivelse av unionstiden derimot, så kan begrepet union være en passende beskrivelse. Som tidligere nevnt, så har en union ofte en felles utenrikspolitikk, noe som blir beskrevet av Haug. Mellom de nordiske rikene var det en felles interesse om utenrikspolitiske spørsmål angående trusselen fra en stadig økende innflytelse fra Hansaforbundet.¹³ På samme side så beskriver også Haug Norge, Sverige og Danmark som tre riker, noe som tyder på en forståelse for at det var tre riker. Likevel beskriver hun ikke det som tre riker etter inngåelsen av Kalmarunionen, men heller mer som en forsonet union. Det hun nevner av enkeltland er kun dersom hun skriver om hendelser i spesifikke land. Som for eksempel en hendelse i Danmark. Den norske historikeren Steinar Imsen har stilt spørsmål med begrepet union. Han tar opp hvordan union ikke var et begrep som ble brukt om Kalmarunionen i samtiden, men «de tre rikene».¹⁴ Dette er en linje som den danske historikeren Vivian Etting også stiller seg på. Hun beskriver også en viss problematisering med union som et begrep om samlingen mellom de tre rikene. «Denne klare

---

¹² Haug, *Magrete – den siste dronning i Sverreætten*, 147.

¹³ Haug, *Magrete – den siste dronning i Sverreætten*, 150-151.

¹⁴ Imsen, *Noregs nedgang*, 17.

bestemmelse gjorde ubetinget den nordiske union (eller »forbundsstat«, som det er blevet kaldt) til et valgrike.»¹⁵ Etting skiller seg dermed ut fra Gustafsson og Haug, og gjør som Imsen, nevner samtids beskrivelse av Kalmarunionen.

Nettopp det er et klart skille i bruken av Kalmarunionen som union eller ikke. På unionsbrevet fra 1397, blir ikke ordet union brukt. Det står dermed at Margrete blir rette husbond i Norge, Sverige og Danmark og at Erik av Pommern blir konge i de tre rikene. Det er dermed som Imsen beskriver det om samtiden, nemlig at det er begrepet «de tre rikene» som blir brukt. Selv om det i moderne bruk blir beskrevet som inngåelsen av en union, skiller unionsbrevet, og samtids beskrivelse av foreningen seg ut fra da for eksempel foreningen mellom England og Skottland i 1707. I 1707 ble kongerikene England og Skottland offisielt til Storbritannia. På unionsbrevene fra 1707 står det klart og tydelig «union». Selv om unionsbrevet fra 1397 kan på noen måter sammenliknes som et unionsbrev med de fra 1707, så er det helt klart en forskjell mellom samtids beskrivelse av forening. Og det er da som Etting og Imsen beskriver det, nemlig en samling av tre riker.

Etting tar ikke bare opp problematikken rundt begrepet union, men også om unionsbrevet fra 1397 i det hele tatt kan kalles et unionsbrev. I følge Etting så kan ikke unionsbrevet regnes som en rettsgyldig statsakt. I datiden så ble alle viktige offisielle skriveriet ført ned på pergament, men dokumentet fra 1397 var kun i papir. Av de 17 aristokratene som har utstedt brevet, har kun ti av dem fått sine segl på. Det gir dokumentet en mindre rettsgyldig status, ifølge Etting, da det ville vært påkrevd med flere segl.¹⁶ Av mange nordiske historikere blir unionsbrevet fra 1397 regnet som den offisielle sammenslutningen av Norden til Kalmarunionen, men hvis det er som Etting skriver, så må man i det hele tatt stille spørsmål med Kalmarunionen som en union i seg selv, til og med etter moderne standard av begrepet. Ettersom dokumentet ikke nevner union, men mer spesifikt tre riker, og den juridiske statusen til dokumentet i seg selv er omdiskutert, så gir det argumenter mot å i det hele tatt kalle Kalmarunionen er union. Enkelt forklart kan det derimot bare være at tre selvstendige riker skal dele en konge, men fortsetter å være tre selvstendige riker. Dermed blir det ikke tre riker i en forening som kan kalles en union, men derimot tre fortsatt uavhengige riker. Ser man litt historisk på unionstiden, så skiller den seg på

---

¹⁵ Etting, *Margrete den første, En regent og hendes samtid*, 131.

¹⁶ Etting, *Magrete den første, En regent og hendes samtid*, 130.

mange måter ikke ut fra tidligere perioder hvor to av de nordiske rikene hadde felles konger. De var fortsatt å oppfatte som to egne kongedømmer, men bare med en felles konge. Det som derimot skiller Kalmarunionen fra tidligere perioder, er at det faktisk er et dokument som forteller om noe som kan antyde på en forening, samme hvor juridisk gyldig det var eller ikke.

I unionsbrevet er det nemlig opplistet ulike paragrafer, som Etting nevner. Etting refererer til unionsbrevet og skriver: «en konge og ei flere over alle de tre riger, således at rigerne om Gud vil aldrig adskilles mere.»¹⁷ På samme side henter Etting et annet sitat som også nevner at de tre rikene aldri skal skille lag: «De skal forblive i én samdrægtighed og kærlighed, således at ingen af dem skal skille sig fra de andre med nogen tvedragt eller splittelse.» På sterk kontrast til forrige argument, så tyder dette på at unionsbrevet faktisk tar for seg en samling av tre riker. Det kan da bekreftes med enda et sitat Etting henter fra unionsbrevet: «Det har vi alle vedtaget og samtykket, at enhver skal hjælpe den anden og gøre følge til hvilket rige, det gøres nødtigt, fordi alle tre riger nu er og skal forblive under en herre og konge, og skal være som et rige.»¹⁸ Det er en god indikasjon på unionsbrevet tar opp det at de tre rikene skal mer eller mindre samles, og virke som et rike. Da trengs det å stilles spørsmål om det i det hele tatt spiller noen rolle om unionsbrevet ikke nevner ordet union, men om samlingen av de tre rikene likevel kan omtales som en union etter moderne definisjon. Sitatene fra dokumentet passer nemlig godt inn i definisjonen på union, både definisjonen fra store norske og store danske. Som store norske nevner om løse statsforbund til mer tette, så passer det godt med det paragrafene tar opp om at de tre rikene skal være som ett. Det definisjonen fra store danske tar opp om skapelsen av en ny stat, passer inn med den siste paragrafen, som sier at tre riker skal være som ett. Det sies ikke at de tre rikene opphører som egne riker, og blir til et nytt rike, Kalmarunionen, men likevel kan det på en måte regnes som en mer samling til et nytt rike, selv om det er bestående av tre riker.

Definisjonen fra store danske passer også meget godt med et annet sitat Etting referer til fra unionsbrevet på side 131: «Der ikke skal overføres nogen lov og ret fra ét rige til et andet.» Som definisjonen fra store danske nevner, så kan en union bestå av stater som beholder deres selvstendighet på visse sentrale områder. Dermed kan Kalmarunionen regnes som en union fra et moderne perspektiv. Tydeligvis er det også det samlingen blir regnet med av de fleste historikere. For det er vel ikke noen tilfeldighet at de fleste skriver ord som «Kalmarunionen»,

---

¹⁷ Etting, *Magrete den første, En regent og hendes samtid*, 131.

¹⁸ Etting, *Magrete den første, En regent og hendes samtid*, 132

«unionen» eller «unionstiden». Ut i fra moderne standarder er Kalmarunionen som en union, og hvis man skal beskrive noe, så er det ofte best å bruke begreper vi kan forholde oss til.

Teori

Den teoretiske delen av oppgaven fokuserer mye på makt, som maktbegrensninger, maktfordeling og styrende makt, med utgangspunkt i begrepene *regimen regale* og *regimen politicum*. Begrepene er skapt av Lönnroth og representerer hver sin ideologi: *Regimen regale* er begrepet på kongemakt og et sterk kongestyre, mens *Regimen politicum* er riksrådstyre og et sterkt aristokrati. Disse begrepene vil bli være sentrale deler av oppgaven, hvor makten vil ses i syn av de motstridende ideologiene.

Herviks noe utradisjonelle mening om at det ikke er kroningsbrevet eller unionsbrevet som sikrer et *regimen regale*-styre, men det faktum at det ikke eksisterte et rettsgyldig statsdokument som kunne begrense kongemakten, og bygge opp under *regimen politicum*, vil bli en særdeles viktig teori i oppgavens innhold.¹⁹

Sosiale bånd som vennskap er en av hovedfaktorene innen politikk, og kunne bli brukt som en ressurs til å stige i politiske posisjoner. Ettings skildringer av Peder Jensen Lodehat er et godt eksempel på det:

[...] hvor han vant pavens godkjennelse til å utnevne Peder Jensen Lodehat som den nye biskopen i Vexsjö [...]. Denne kuppet betydde at dronningen nå hadde en av hennes nærmeste venner plassert i en veldig viktig posisjon i Sverige [...].²⁰

Som skildret i overnevnte sitat, hentet fra Ettings bok, så får man et godt innblikk i hvordan sosiale nettverk ble brukt til å sikre seg politiske posisjoner. Vennskapet til Peder Jensen Lodehat ganget nok ikke bare Magrete, men nok også han selv. Som Etting senere skriver så ble Peder på et senere tidspunkt utnevnt som erkebiskop av Roskilde. Peder ble i 1397 titulert som erkebiskop av Roskilde på unionsbrevet. Dette kommer rett inn i den teoretiske delen av min oppgave, om hvordan sosiale nettverk kunne bli brukt som en politisk ressurs. Det var Peders vennskap med

---

¹⁹ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 42.

²⁰ (Min oversettelse) «[...] where he won the pope's agreement to appoint Peder Jensen Lodehat as the new bishop in Vexjö [...]. This coup ment that the queen now had one of her closest friends placed in a very important position in Sweden [...].» Etting, *Queen Margrete I (1353—1412) and the Founding if the Nordic Union*, 50-51.

Magrete som sikret han de viktige posisjonene. Thomas Småberg sin artikkel i boken *Nätverk som social resurs* legger også vekt teoretisk på viktigheten med vennskap som en sosial ressurs. Småbergs grunnfortelling i artikkelen er om lokal makt og hvordan sosiale nettverk ble brukt som en ressurs. Hovedfortellingen hans legger vekt på den teoretiske delen som er nevnt over, om viktighet med vennskap til kongemakten for å sikre seg posisjoner. I Haugs bok derimot blir det beskrevet om hvordan Magrete og Erik måtte sikre vennskapet sitt med det norske aristokratiet for å holde på makten. Etting legger også vekt på noe av det samme som Haug med Magretes vennskap med dusken Henning Podebusk. Etings, Haugs og Småberg teorier om vennskap er med på å hjelpe meg teoretisk i forståelse av viktigheten med vennskap som bånd i maktdelegasjon og maktforhold mellom aristokrati og kongemakt.

Ophsals artikkel om Gaute Eriksson fra *Store bibliografiske leksikon* tar opp en annen teoretisk del om nettverk som en sosial ressurs, nemlig slektskap. Slektskap har i lang tid blitt beskrevet som kanskje den viktigste ressursen sosialt, og Ophsals artikkel gir et godt innblikk på en aristokrat:

Gauges ekteskap avdekker hvor tett sammenvevd slektene var i det høyere norske aristokratiet, og betydningen av å etablere nære bånd til andre medlemmer av dette sjiktet. Ætt var viktig, men forbindelser til mektige menn og slekter var viktigere. Gauges nettverk var derfor både et middel til å fremme hans karriere og et resultat av den. Nettverket hadde også vertikale bånd, til slektninger i aristokratiets mellomsjikt og til edsvorne sveiner.²¹

Opsahls teorier er her ganske klare. Nettverk var en viktighet som var med på å skaffe midler, innflytelse som igjen spiller en politisk rolle. Det er en teori som kan være hjelpelig om Lodehatene, fra den lojale Peder Jensen Lodehat, til den opposisjonelle nevøen hans Jens Andersen Lodehat. Lodehatene står motstridende mot hverandre som eksempler på *regimen regale* og *regimen politicum*.

Til slutt vil jeg se Kalmarunionen i forhold til andre andre samtidige fellesriker, da hovedsakelig Polen-Litauen, og sammenlikne noe. Polen-Litauen gikk inn i en personalunion med kroningen av Jogaila i 1386, altså rundt samme tidsperiode som Kalmarunionen, og unionen varte til 1569,

---

²¹ Norsk biografisk leksikon, s.v. «Gaute Eiriksson», av Erik Opsahl, 13.02.2009. https://nbl.snl.no/Gaute_Eiriksson

da de gikk inn i en realunion som varte helt frem til 1795.²² Jeg vil se nærmere på hvorfor Polen-Litauen varte så lenge og Kalmarunionen ikke, og om det har noe med forholdet mellom *regimen regale* og *regimen politicum* å gjøre.

Problemstilling

Brevene fra Kalmarmøtene i 1397 blir av historikere sett på to motstridende brev om to forskjellige ideologier, *regimen regale* og *regimen politicum*. Kroningsbrevet blir da tradisjonelt sett på dokumentet som sikret kongemakt, mens unionsbrevet sikret grunnlag for et sterkere aristokrati. Erik og Margrete støttet oftest sin styring på innholdet i kroningsbrevet, og det er ment de gjorde det til det gyldige dokumentet for unionsmakten sin. Unionsbrevet derimot er ofte omtalt som et uferdig dokument med for meget grovt slurv, til at det kan betraktes som en unionstraktat. Likevel ble det ikke skapt en ferdigstilt unionstraktat under Margretes levetid, noe som gjør at unionsbrevet kan ha virket som et gyldig bindende dokument på grunn av dens mangler, som derimot sikrer en sterkere kongemakt. Utover 1300-tallet blir det også økende stridigheter mellom aristokrati og kongemakt, og i perioder er kongemakten i de tre nordiske rikene svekket til et så lavt punkt at det oppstår muligheter for aristokratiet å gjøre opprør. Begrepet *rådskonstitusjonalisme* blir tatt i bruk av svenske historikere som et beskrivende om perioden, da det svenske riksrådet øker sin innflytelse på styringen av riket.

Temaet for problemstillingen min er som nevnt i innledningen, om makt i startfasen av Kalmarunionen, og da det formelle maktgrunnlaget til aristokrati og kongemakt som institusjoner, og maktfordelingen. Problemstillingen min blir dermed følgende *Hvordan var makten fordelt mellom aristokrati og kongemakten, og hvordan var makten sikret og forankret i rettsdokumenter?*

Dette prosjektet vil som problemstillingen tilsier, bli en undersøkelse i hvordan makt eksisterte i Kalmarunionens tidlige fase, og maktfordelingen mellom de to styringsinstitusjonene aristokrati og kongemakt. Problemstillingen vil medføre til underspørsmål som vil bli brukt til å besvare hovedspørsmålet.

---

²² Store norske leksikon, s.v. «Polens historie», av Jardar Seim og Sten Lundbo, 18. februar 2020. https://snl.no/Polens_historie

Dette prosjektet vil som problemstillingen tilsier, bli en undersøkelse i hvordan makten var fordelt mellom aristokrati og kongemakten, og om Kalmarbrevene ga et rettsgyldig grunnlag for makt til aristokrati og kongemakt. Problemstillingen vil medføre til underspørsmål som vil bli brukt for å besvare hovedspørsmålet.

- 1) Hvordan fordeles makten mellom kongemakten og aristokratiet?
- 2) Hvilke forhåndsliggende premisser legger grunnlag for makt?
- 3) Gir Kalmarbrevene rettsgyldig grunnlag for et *regimen regale*-styre?
- 4) Kom den sterke kongemakten som en følge av et lojalt aristokrati?
- 5) Øker eller innskrenker den ene parts (aristokrati mot kongemakt) makt den andres makt?
- 6) Hvilke likheter og er det mellom Kalmarunionen og Polen-Litauen?

Det har blitt forsket mye på kongemakt og aristokrati i den historiske forskningen rundt Kalmarunionen. Problemet med mye av forskningen er at den inneholder nasjonale perspektiver. Jeg vil teoretisk skille delene mellom kongemakt og aristokrati, for å se det som to motstridene parter om makten. Hvordan dens ene parts makt øker og/eller innskrenkes som en følge av den andre parts makt. Det er etter min mening viktigere legge bort det nasjonale perspektivet, og se på historiografien som en felles skandinavisk periode. Det har heller ikke vært mye av forskninger med kun fokus på makt, da historiografien som inkluderer makt som et viktig tema, oftest tar for seg i det historiske hendelsesforløpet. Med et rent interskandinaviske syn på historiografien, og et prosjekt som rent omhandler makt vil jeg dermed bidra med noe nytt.

Metode

Tidsperioden for denne oppgaven blir fra inngåelsen av Kalmarunionen, fra kroningen av Erik i 1397 og frem til Eriks avsettelse i 1438-42, men med blikk bakover for å begrunnelse av utviklinger innen makt. Den spesifikke avgrensningen i det lange løpet av Kalmarunionen er ment som en hjelpende metode for min oppgave. Det vil vise og legge til grunn av et bilde og en forståelse av maktgrunnlaget til aristokratiet og kongemakten ved inngåelsen av Kalmarunionen og frem til Eriks avsettelse. Tidsbegrensningen vil likevel være noe løs, da det er viktig å se lengre tilbake i tid for å danne et bilde rundt aktørenes grunnlag i makt, og de utviklinger som har hendt gjennom det 14. århundret.

Gustafssons metode som har blitt brukt i artikkelen hans som er referert til tidligere, er en metode jeg vil ta i bruk. Jeg vil ikke ha et nasjonalt perspektiv som utgangspunkt i denne oppgaven, men derimot sammenlikne, og skrive om de nordiske rikene om hverandre. Gustafsson stiller seg mer kritisk til måten Haug og Etting forteller på, som ved hvordan han tar opp at historiografi har vært veldig nasjonalt ideologisk. Han vektlegger ikke et spesifikt land, men skriver derimot om de politiske hendelsene i alle landene. Denne metoden er med på å forme en utvikling som gikk på tvers av landegrensene. Aristokratene fra slutten av 1300-tallet hadde ikke den samme nasjonale følelsen av tilhørighet til et land som man har i dag. De opererte på tvers av rikenes grenser, og dermed vil et nasjonalt perspektiv være til hinder for å forstå en sammenhengende utvikling i Norden.

Ut i fra teoriene tidligere nevnt, og problemstillingen med underspørsmål vil jeg undersøke hvordan mangelen på et rettsgyldig dokument for å dempe den økende kongemakten kan begrunnes. Med det håper jeg å avdekke ny politisk historie. Tidligere historieforskning om middelalderpolitikk fokuserer mye på hvordan aristokrater og kongemakt opptrådte politisk, men da som enten representanter *regimen regale* eller *regimen politicum*, uten å se om den ene er avhengig av den andre for å oppnå makt. Min metode vil gå ut på å synliggjøre viktigheten med avhengigheten av hverandre for å oppnå politisk makt, og for å overhode kunne opptre politisk.

Kilder og kildekritiske spørsmål

For å kunne undersøke tematikken i oppgaven min, må jeg ta for meg forskjellige typer kilder. Hovedsakelig vil jeg fokusere på to forskjellige kilder, samtidsdokumenter som diplomer og forskningslitteratur. Jeg vil dele opp kildene og problematikken rundt kildene i egne deler.

Diplomer

Det meste av samtidskildene jeg vil bruke kommer fra *Diplomatarium Danicarum*, *Diplomatarium Norvegicum* og *Diplomatarium Suecicanum*. Det er samtidsdokumenter fra middelalderen som er bevart, og står skrevet på datidens skriftspråk. Mye av diplomene er blitt digitalisert og ligger ute på nett fra riksarkivene i Norge, Sverige og Danmark. Alle diplomene jeg skal benytte i oppgaven er digitalisert, men jeg vil bruke samlingsboken *Norske middelalderdokumenter* noe, mest for å lese innholdet på dokumentenes opprinnelige språk. Sådan sikrer man seg en opprinnelig forståelse, men likevel skal det ikke legges skjul på at

riksarkivene i de tre skandinaviske landene har jobbet med digitaliseringen av diplomene, og da også oversettelser. Oversettelsene er dermed av god kvalitet, og meget presist i språket. De diplomene som ikke er oversatt, har som regel et kort sammendrag med seg, hvor man også kan finne det viktigste av innholdet.

Forskningslitteratur

Forskningslitteraturen rundt Kalmarunionen vil være den mest essensielle kilden til oppgaven. Skandinaviske historikere har siden Erslev diskutert betydningen av Kalmarunionen for fremveksten av en sterkere kongemakt og aristokrati. Forskningslitteraturen jeg vil forholde meg til er for det meste relativ ny, og da vil man sikres et mer moderne syn på historiografien. Problemet med å legge for mye fokus på eldre forskning, er at min egen forskning kan risikere å bli noe foreldet. Gjennom å se på nyere historikers syn på de eldre verkene får man således en mer tidsriktig debatt.

Digitale leksikon

De digitale er gode og presise kilder, med et godt faglig innhold. Ved å forholde meg til digitale leksikon vil jeg sikre meg oppdaterte kilder, i henhold til nyere oppdagelser innen historien. Kvaliteten av innholdet er også sikkert, da det er skrevet av fagfolk med bakgrunn og god forskning innenfor tematikkene.

2. Kronen og regimen Regale

I juni i 1439, bestemte det danske riksrådet å fjerne sine eder de hadde sverget til kong Erik av Kalmarunionen. Tre år tidligere hadde det svenske riksrådet gjort det samme. Dette endte den sterke fremveksten av monarkens makt i de forente kongerikene, og en tett monarkisk union mellom de tre rikene.²³ Maarbjerg beskriver den politiske maktkampen opp til da, og videre, som en kamp mellom to ideologier rundt styring, kalt *Regimen Regale* og *Regimen Politicum*. Det hadde vært kong Eriks adoptivmor, Margrete, som startet kampen om et sterkere monarki hvor makten skulle ligge. For å forstå *Regimen Regale*, kongens makt må man ikke bare se på kong Erik og Margretes handlinger oppgjennom unionstiden, men også de offisielle brev som la grunnlag for den makten kongen kunne utføre. Jeg vil derfor først i dette kapittelet se nærmere på unionsbrevet og kroningsbrevet, og fastslå hva slags maktgrunnlag de ga Erik og Margrete.

2.1. Unionsbrevet om arvekongedømme

For det første skal disse tre riger nu have denne konge, som er kong Erik, i hans levetid, og sidenhen skal disse tre riger til evig tid have en konge, og ikke flere, over alle tre riger, således at rigerne aldrig mere adskilles, om Gud det vil.

Sidenhen når denne konge er død, skal der over alle tre riger vælges og tages en konge, og ikke flere, og herefter skal det ene rige ikke tage eller vælge en konge, uden at det sker med alle tre rigers behørig indvilgende og enighed. Hvis Gud giver denne konge en søn eller dem, der kommer efter ham, en søn eller flere, da skal én - og ikke flere - vælges og tages til konge over alle tre riger, mens de andre brødre bliver forlenede og betænkte med andet herredømme i rigerne. Og hvis han får døtre, skal man forholde sig med dem, således som loven viser. Og altid en af kongesønnerne - hvis Gud vil, at der findes nogen - skal disse tre riger vælge, og han skal vedblive at være konge, og der skal ikke være flere, således som tidligere sagt. Skulle det ske, at kongen dør barnløs - hvilket Gud forbyde - da skal rigets rådgivere og mænd efter deres bedste samvittighed vælge og tage en anden, hvem Gud giver dem nåde til, og den de mener, det vil være rigtigst og forstandigst over for Gud

---

²³ Maarbjerg, "Regimen Politicum" and "Regimen Regale", 141.

og nyttigst for rigerne; og det skal ske med alle tre rigers virkelige enighed, således at ingen sætter sig herimod eller drager andet ind end det, der foran står skrevet.²⁴

Da unionsbrevet fra 1397 ble skrevet, la det opp til det som skulle være en sikker arverekkefølge i unionen. Unionen skulle vare til evig tid, og Erik skulle bli dens konge. Hans sønn skulle etter han arve tronen til de tre rikene, og dermed skulle man vike fra de gamle tradisjonene i Sverige og Danmark med valgkongedømme. Man ser dermed allerede i unionens tidligste fase hvordan kongemakten prøvde å sikre seg fast makt. Hervik mener innføringen av det i unionsbrevet ikke førte til noe nytt for Sverige og Danmark, ettersom det i de to rikene var gammel skikk å velge sønnen til den forrige kongen som konge. Dermed var bare de svenske og danske aristokratene interessert i å kunne få implementert inn i unionsbrevet at de skulle velge en sønn. Derfor ble det ikke presisert i unionsbrevet at den førstefødte sønnen skulle arve tronen, men én av sønnene. Det ga dermed riksrådene mulighet til å kunne velge den de måtte ønske.²⁵ Det er viktig å presisere det som kommer etter delen om kongens arvinger i unionsbrevet. Der står det skrevet at dersom kongen skulle dø barnløs, så vil riksrådene sammen velge en ny konge, en som alle kan stille seg bak. Viktigheten med dette er at i motsetning til det Hervik skriver, så virker denne delen mer som det som sikrer *Regimen Politicum*, da det tidligere står skrevet en av Eriks sønner skal arve tronen. Det gir som Hervik sier, muligheten for riksrådene å velge, men det holder likevel kongemakten i Eriks familie, og dermed kan legges opp til grunnlag for en sterk kongemakt som sitter med makten i rikene.

2.2 Unionsbrevets tvilende grunnlag

Det er stor uenighet blant historikere om hvor gyldig unionsbrevet fra Kalmar faktisk var. Det blir beskrevet som et uferdig utkast og noe som ble skapt i hast for å sikre et startgrunnlag for et nordisk kongefellesskap. Etting stiller seg bak dette, og er enig med flere historikere at det kan regnes som et utkast til en ferdig unionstraktat.²⁶ Unionsbrevets manglende autentisitet som en gyldig unionstraktat blir beskrevet i detalj av Christensen, og kan således gi en god argumentasjons på den mangler. Brevet ble skrevet på et papirbrev, ikke et pergamentsbrev som var standard for den tiden, det er fullt av slurv og motsigende innhold, og skriften er ikke skrevet

---

²⁴ danmarkshistorien.dk, «Unionsbrevet 1397 om regeringsudøvelsen i Kalmarunionen.»

²⁵ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 33-36.

²⁶ Etting, *Fra fællesskab til blodbad* (København: Nordisk Forlag A/S, 1998), 27.

formell diplomskrift eller i utpreget konseptkursiv.²⁷ Likevel så er det som Christensen skriver, ikke noe tvil om at brevet ble nedskrevet i Kalmar, med riksrådsmedlemmer fra alle de nordiske rikene til stedet. Det er også verdt å merke seg at unionsbrevets papirbrev var av god kvalitet, tykt og fint. Dersom det var å regne som et utkast, må man også stille spørsmål om hvorfor det ikke kom et nytt unionsbrev etter det fra 1397. Det er dermed en mulighet for at det kan ha blitt regnet som et utkast, men at innholdet var tilstrekkelig for Margrete og Erik, som ikke innkalte til nytt stormøte for å lage et endelig unionsbrev. Det er et poeng Hervik kommer med som sår enda mer tvil rundt unionsbrevets gyldighet. Margrete skal ha inngått en avtale med det kongetro norske episkopatet, erkebiskopen og andre biskoper om at de skulle holde seg unna kroningen i Kalmar. Hervik mener det skyldes at en rettsgyldig unionstraktat ikke kunne utstedes uten en så viktig del av det norske riksrådet til stedet.²⁸ Hans argument er godt, og jeg stiller meg bak det han sier med at Margrete dermed sikret seg å ikke få til et rettsgyldig unionsbrev på et pergament. Når man da legger på Christensens mening, om at unionsbrevet i tillegg var på brev med god kvalitet, så virker unionsbrevet som det som i følge Margrete skulle være et gyldig rettsdokument for en union.

2.3 Kroningsbrevet

Gud og vi og alle i disse fornævnte riger har gjort sådan og samtykket deri i alle henseender, som foran står skrevet, og således til Guds hæder har antaget og modtaget vor fornævnte herre, kong Erik, til at være og forblive vor rette herre og kronede konge over disse tre kongeriger, Danmark, Sverige og Norge. Derfor vil vi alle i disse tre riger over for fornævnte vor herre gøre alt det med troskab og kærlighed, som vi bør gøre over for vor rette herre og kronede konge, og han bør gøre over for os, hvad han bør gøre. Og med hensyn til slotte, befæstninger, lande og len og alle andre forhold, hvad de end kaldes eller kan være, som fornævnte vor herre, kong Erik, og hans moders moster, vor nådige frue, dronning Margrete, har betroet os og herefter vil betro os, vil vi og alle i disse fornævnte riger både i deres livstid og efter deres død handle, således som de har betroet os og også

---

²⁷ Christensen, *Kalmarunionen og nordisk politik 1319-1439* (København: Nordisk Forlag A/S, 1980), 149-150.

²⁸ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 46.

herefter vil betro os, og således som vi vil stå til ansvar for og være bekendte over for både Gud og mennesker.²⁹

Kroningsbrevets innhold gir inntrykket av å sikre en nordisk unions med et Regimen Regale-styre på den måten det beskriver Erik og Margrete. Som det står skrevet, så vil aristokratiet oppføre seg med troskap og kjærlighet mot deres kronede herre, og håndtere sine landområder etter Erik og Margretes ønsker. Kroningsbrevet legger således opp til et Regimen Regale-styre hvor aristokratiet forplikter seg til kongemakten. Det må også merkes den gudommelige faktoren i kroningsbrevet, som stadfester at Eriks posisjon som konge og hans makt:

[...] flere af disse rigers mænd efter råd og med god vilje og samtykke fra alle de nævnte tre kongerigers indbyggere, både biskopper, prælater og andre gejstlige, ridderskabet og det menige folk og på alle disse tre rigers vegne nu her i Kalmar næstforledne trinitatis søndag været til stede og fuldbyrdet fornævnte vor herre, kong Eriks kroning, da han af Guds nåde blev kronet i faderens, sønnens og den helligånds navn til at være og med Guds hjælp at forblive kronet konge over alle disse tre kongeriger, Danmark, Sverige og Norge [...]

Sett på som et diplom som kan beregnes som en form for traktat for en nordisk union, så merkes kroningsbrevets noe manglende innhold å være til stede. Brevet virker mer som et rent dokument på Eriks kroning, og hans og Margretes styre over den nordiske unionen. Kroningsbrevet skal være undertegnet og nedskrevet før unionsbrevet, som er datert til samme sommer. Christensen beskriver det med et godt poeng om at det må ha foregått forhandlinger om en union fra da kroningsbrevet ble nedskrevet til unionbrevet. Kroningsbrevet virker som en mer ren innledning til unionsforhandlingene. Han legger til grunne med det etter meninger fra Josef Sandstöm, en svensk arkivmann, som mente at innholdet i de to brevene er så motstridende, at det ikke kan være noen tvil om at det har foregått forhandlinger i mellomtiden. Christensen referer til Lönnroth sin teori om hvordan under forhandlingene, representerte kongemakten et *regimen regale*-styre, mens aristokratiet representerte et *regimen politicum*-styre.³⁰ Det er vanskelig å være uenig med Christensens poeng om at det må ha foregått forhandlinger mellom de to brevene, og med det til grunne, må unionsbrevet bli sett på som det gjeldende dokumenter som

---

²⁹ danmarkshistorien.dk, «Erik af Pommerns kroningsdokument, 13. juli 1397.»

³⁰ Christensen, *Kalmarunionen og nordisk politik 1319-1439* (København: Nordisk Forlag A/S, 1980), 154-158.

en unionstraktat for en nordisk union. Derav oppstår det nye komplikasjoner med å bekrefte unionsbrevet som bare en ren kladd, men derimot at det muligens kan sees som noe mer som et gyldig dokument, i alle fall et startdokument på en felles union mellom de nordiske kongerikene.

Hervik stiller seg tvilende til at kroningsbrevet alene ga kongemakten den makten andre historikere mener Margrete og Erik hentet ut fra dokumentet. Men rettene tvert derimot mener han det er mangelen på rettsgyldig dokument som innskrenket kongemakten, enn kroningsbrevet.³¹ Hervik fremstiller et godt argument, men samtidig kan det virke noe forenklet. Både kroningsbrevet og unionsbrevet ga kongemakten en slags styrende makt, tross enkelte begrensninger, som å styre etter rikenes lover. Hervik nevner selv at de 17 som skrev under på unionsbrevet, som har stått som symbolet på en *regimen politicum*-ideologi, ikke var de best selvstendighetssøkende aktørene i denne perioden. Det er her etter min mening han glemmer å nevne et viktig punkt, nemlig at både kroningsbrevet og unionsbrevet og forhandlingene i mellom dem ble utført av mange av Margretes nærmeste allierte. Så klart var det andre til stede, og all historiografien rundt temaet virker overbevist over motstanden fra aristokratiet mot en *regimen regale*-ideologi, men man skal likevel ikke glemme de viktige aktørene som var blant Margretes lojale menn. Sett i mitt perspektiv, må kroningsbrevet dermed ha gitt både Erik og Margrete større spillerom som de kunne ha lent seg på enn det Hervik mener. Kroningsbrevets innhold med «Derfor vil vi alle i disse tre riger over for fornævnte vor herre gøre alt det med troskab og kærlighed, som vi bør gøre over for vor rette herre og kronede konge, og han bør gøre over for os, hvad han bør gøre»³², er med på å gi en indikasjon på hva Erik og Margrete kan ha lent seg på i brevet. Dermed så er heller ikke sikkert i det Hervik skriver om at det er mangelen på et annet rettslig dokument som gir kongemakten en så sentralisert makt, men heller det faktum at brevets innhold er skrevet med Margretes og Eriks støttespillere som kan gi dem det spillerommet i brevets innhold.

2.4 Margretes instruksjer til Erik

Margretes instruksjer til Erik for hans tur til Norge i 1405 ses på av noen historikere som et eksempel på hvordan kronen skal søke for mer monarkisk makt. Brevet innebar råd fra Margrete til Erik om hvordan han skulle forholde seg til det norske aristokratiet. Brevet virker også som en

---

³¹ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 42.

³² danmarkshistorien.dk, «Erik af Pommerns kroningsdokument, 13. juli 1397.»

god overgang fra dokumenter til historieforløpets gang om hvordan tronen sikrer seg mer og mer *regimen regale*-styre. Iversen mener med det at Margrete hadde gode kunnskaper om makt og forhold til stormennene, og at de hadde mulighet til å tippe makten hit og dit.³³ Det er liten i tvil i det Iversen skriver at Margrete var en dronning med et skarpt politisk blikk, noe brevet er en god skildring for.

«Ved ankomsten til Akershus skal herr Ogmund Berdorsson Bolt overta borgen for tre-fire dager. Skjer ikke dette, skal kongen kreve den i Guds navn og ta den vennlig fra ham og gi den til herr Eindride Erlendsson, sin kjøgemester, for så lang tid kongen ønsker.»³⁴

Rådet med hvordan Erik skulle forholde seg til arisokratene Ogmund ved overtakelsen av Akershus festning, gir en klar indikasjon på hvordan Erik skal forholde seg til han. Ogmund skal ha borgen noen dager, men så skal kongen overta den. Det følgende i brevet er en god indikasjon på hvordan Margrete mente Erik skulle vise sin makt som konge, ved å si i «i Guds navn», dersom Ogmund ikke ga festingen tilbake. Dermed skulle Erik også overgi borgen til en annen, og det var slik Margrete opparbeidet seg slik makt, med å sette inn støttespillere i viktige posisjoner.

2.5 Margretes posisjon i 1387

Den 3. august 1387 døde Margretes eneste sønn og barn Olav, konge av Norge og Danmark, bare 16 år gammel. Margrete sto da som dronning over de to nordiske rikene, men uten en mannlig arving. En mannlig arving var noe som var høyst nødvendig, ettersom en kvinne ikke kunne styre landet. Gjennom å sikre seg en mannlig arving, kunne Margrete dermed fortsette som rettmessig styrer, og styre rikene som dronning bak sin sønn. Valget av arving falt på hennes søster barnebarn, Bogislav, hertug av Pommern, som senere byttet navn til det mer passende nordiske Erik.

I Sverige hadde Albrekt av Mecklenburg vært konge siden 1363. Albrekt var veldig upopulær blant det svenske aristokratiet.³⁵ Margretes avdøde mann, kong Håkon av Norge, hadde for en periode vært konge av Sverige og, etter å ha arvet tronen av sin far Magnus Eriksson, konge av

---

³³ Iversen, «Dronning Margretes instruks», 393.

³⁴ Iversen, «Dronning Margretes unstruks», 404.

³⁵ Etting, *Queen Magrete I (1353-1412) and the Founding of the Nordic Union* (Leiden: Brill, 2004), 50.

Sverige og Norge. Kongefamiliene i Nord-Europa, og især Norden, var giftet inn i hverandre, noe som blant annet hadde sørget for en felles kongeunion mellom Norge og Sverige fra 1319 til 1364. I 1363/64 ble Håkon avsatt etter et opprør av det svenske riksrådet, som i stedet valgte Albrekt til konge.³⁶

Etting gir en god illustrasjon på Magretes maktpolitiske visjoner med hvordan Magrete søkte makten i Sverige og. Kong Håkon hadde gitt avkall på tittelen konge av Sverige etter en avtale med Albrekt, men Margrete derimot, fortsatte å titulere seg dronning av både Sverige og Norge. Dermed er det ikke så merkelig at Magrete prøvde å utnytte situasjonen da Albrekt ble upopulær i Sverige.³⁷ Etter Bo Jonsson død, Sveriges mektigste aristokrat etter kroningen av Albrekt, frem til Bos død i 1386, oppsto det konflikter om de mektige landområdene hans. Bo Jonsson hadde sikret seg nesten halve kongeriket Sverige, og var kanskje blitt like mektig som kong Albrekt selv. Albrekt havnet i konflikt med det svenske aristokratiet om kontrollen over landområdene etter Bos død, noe som resulterte i at Albrekt måtte rømme til Mecklenburg for å skaffe en hær. Magrete benyttet denne sjansen, og gikk inn i forhandlinger med svenske riksråder i oppsisjon til Albrekt for å få hennes sønn, Olav, kronet til konge av Sverige. Valget om ny konge for den svenske opposisjonen falt da enten på den upopulære Albrekt eller sønnen til Håkon, kongen de hadde avsatt over 20 år tidligere.³⁸ Olav var på denne tiden allerede konge i Norge, og blitt valgt til konge i Danmark, så det er mulig at det gjorde valget lettere for den svenske opposisjonen da valget falt på Olav. Olav ble likevel aldri faktisk valgt til konge i Sverige, men flere aristokrater ga sin støtte til Margrete.

Situasjonen for Magrete var truet da Olav døde i 1387. Fire svenske stormenn hadde avlagt troskapsløfte til Olav i 1387, og disse tilhørte kretsen av aristokrater som testamenteksekutorer for landområdene til avdøde Bo Jonsson. Dermed hadde Magrete sikret seg støtte fra mektige svenske aristokrater i kampen mot Albrekt. Da Olav døde ble derimot trusselen fra Meklenborg-huset enda større, da hennes nevø og barnebarn av Valdemar Atterdag, Albrekt IV av Mecklenburg titulerte seg selv arving av Danmark. Albrekt av Sverige hadde også et krav på den norske tronen, da den sto uten en mannlig arving, ettersom han var nevø av kong Erik

---

³⁶ Store norske leksikon, s.v. «Håkon 6. Magnusson – den yngre,» av Erik Opsahl, 26.02.2020.

https://snl.no/H%C3%A5kon_6._Magnusson_-_den_yngre

³⁷ Etting, *Queen Magrete I (1353-1412) and the Founding of the Nordic Union* (Leiden: Brill, 2004), 50.-51.

³⁸ Etting, *Queen Magrete I (1353-1412) and the Founding of the Nordic Union* (Leiden: Brill, 2004), 52-53.

Magnusson. Mecklenburgerne var ikke populære i de tre nordiske rikene, og kanskje det er noe av grunnen til at Magrete bare en uke etter Olavs død fikk tittelen Danmarks «fullmektige frue og husbonde». Det var en tittel som ikke fantes før, men som ble til under Magrete, og som illustrerer hennes makt.³⁹ I Danmark hadde hun, etter deres valg av Olav til konge, jobbet for en sterkere kongemakt gjennom å alliere seg med mektige danske aristokrater. Haug skriver i samme del:

I brevet finner vi begrunnelsen for valget av Magrete i Danmark: dels hennes slektskap til kongene Valdemar og Olav, men også den gode vilje og gunst som landets innbyggere hadde funnet hos henne. Derfor var de enstemmig blitt enige med henne om at de ikke ville ta noen konge eller dra noen inn i Danmark som var henne imot. Tvert om ville de hjelpe henne mot hennes fiender. Til gjengjeld hadde hun lovet å la dem nyte de privilegier som hennes forfedre og sønn hadde gitt dem. Derfor hadde de valgt henne til sin frue, husbond og hele rikets fullmektige formynder. De lovet å tjene henne inntil hun og stormannskretsen ble enige om å velge en konge.⁴⁰

2.6 Magretes politiske strategi

Gjennom brevet med instruksjoner fra Margrete til Erik, får man innsyn i hvordan hennes politiske geni var. Middelalderrikene var styrt av en konge, men med samspill med aristokrater. Aristokrater satt med landområder og makt som kongemakten var avhengig av å ha støtte fra, for å kunne utøve sin egen makt. Magretes visste hvordan dette samspillet skulle utføres, og kunne på den måten sikre mer makt rettet mot et *regimen regale*-styre. Man ser det ved da Margrete sikret seg makten i Sverige. I mars 1388 ble det holdt et møte mellom Margrete og tolv svenske riksråder. Ni av dem var testamenteksekutorer for Bo Jonssons landområder. På møtet i Dalaborg ga de Margrete tittelen «Sveriges fullmektige frue og husbonde», og det meste av avdøde Bos landområder i Sverige, utenom to slott i Finland, som Margrete ga dem rettighetene til. Margrete lovet i tillegg at svenske stormenn med eiendom i Danmark og Norge skulle få beholde dem. Margrete hadde sikret seg det meste av Sverige, men Albrekt hadde fortsatt makt i store deler av riket. Albrekt hadde bygd opp en hær i Mecklenburg for å ta tilbake makten, men ble slått i

---

³⁹ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 149-152.

⁴⁰ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 153.

slaget ved Falköping 24. august 1389. Etting beskriver det nesten som en skandinavisk stolthet da Margrete hadde samlet en hær av svensker, dansker og nordmenn for å overvinne Albrekt som kjempet et siste slag for huset Mecklenburg.⁴¹

Etter seieren over Albrekt, sto Margrete igjen som Nordens uomstridte regent. Margrete begynte å konsolidere makten sin i de tre rikene, men det måtte foregå mot betaling og privilegier. Den svenske kirken fryktet det Margrete hadde gjort i Danmark, ved å plassere støttespillere i viktige kirkeposisjoner, og da ofte med nye innvandrede familier. For å sikre den svenske kirkens støtte, måtte hun betale 10.000 mark, noe som var så å si det samme som en hel årsinntekt for den svenske kirke, og hun ble nødt til å pantsette krongods. For å sikre at den danske kirkepolitikken Margrete hadde ført, ikke også ble gjeldende i Sverige, måtte hun love at alle ledige kirkestillinger i Sverige skulle bli fylt opp med innfødte menn.⁴² Gjennom slike lovnader minsket hun sin maktinnflytelse på en av de viktigste institusjonene i Sverige, men sikret seg samtidig deres støtte i styringen. Margretes anskaffelse av makt og innflytelse gikk ut på å skaffe seg viktige støttespillere som ga henne mer makt. Da den danske drosten Henning Podebusk døde rundt årsskifte i 1387/88, utnevnte Margrete aldri noen ny drost, noe som ifølge Etting kan skyldes at hun ønsket å konsolidere den makten drosten hadde selv. Podebusk fra frem til sin død en av Margretes nærmeste støttespillere, og en av Danmarks aller mektigste menn.⁴³ Ved å ikke utnevne nye personer i høye posisjoner, skaffet hun seg selv mer makt.

Kongemakten visste å utnytte kroningsbrevet fra Kalmar til sitt fulle. Erik styrte ifølge Olesen Kalmarunionen ikke som en union bestående av tre riker, men som en enhet med en sentralisert kongemakt. Både Erik og Margrete fant god støtte fra det danske riksrådet og adelen.⁴⁴ Erik fortsatte dermed den sentraliserende politikken Margrete hadde påbegynt. Haug tar opp samme taktikk hos Margrete som det Olesen gjør: «De svenske riksrådene desavuerte hun ved å tildele slott og len til dansker og tyskere.⁴⁵ Lönnroths tidligere argumenter om at det må ha blitt foretatt forhandlinger mellom kroningsbrevet og unionsbrevet, og hvor aristokratiet fikk mer gjennomført, blir satt i tvil med Haugs argumenter. Hun påstår at man i unionsbrevet kan se

---

⁴¹ Etting, *Queen Magrete I (1353-1412) and the Founding of the Nordic Union* (Leiden: Brill, 2004), 55-62.

⁴² Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk Forlag A.S., 1997), 75-77.

⁴³ Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk Forlag A.S., 1997), 66.

⁴⁴ Olesen, «Aristokrati og Kalmarunion», 39.

⁴⁵ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 243.

riksrådenes manglende evne til å drive frem sine krav, ettersom det i kroningsbrevet kan se ut som at det svenske og danske riksrådet måtte gå langt inn i seg, og erkjenne Kalmarunionen som et type arverike, noe som viker fra normen om valgkongedømme.⁴⁶

Magretes strategi ved å utnevne «lojale» menn i høye posisjoner kan ses i hennes kirkepolitikk. Haug mener klart at kirken må for Magrete ha vært en nær samarbeidspartner. Blant annet ved det Haug har skrevet om hvordan Magrete etter å ha blitt enkedronning, samarbeidet med paven i valg av biskoper som var akseptable for henne.⁴⁷ Under Margretes konflikt med Albrekt av Sverige, fikk hun utnevnt en av sine nærmeste støttespillere Peder Lodehat til biskop i Växjö.

Det store paveskisma i Europa, er et eksempel på den kirkepolitikk Margrete førte. Tidligere var det vanlig at domkapitlene valgte biskoper til ledige seter, men utover Margretes regjeringstid ble stadig mer av makten rundt kirkevalgene samlet hos kurien. Kurien utviklet seg etter hvert til å bli en del av riksrådene, noe som gjorde at Margrete fikk en stor makt og innflytelse på de bestemmelser som måtte tas. Det var vanlig at paven måtte godkjenne de biskoper som var valgt av domkapitlene, men som en følge av paveskismaet, mistet paven den eneveldige makten sin. Det er her Margretes gode strategi kommer inn for å utnevne lojale menn i bispesetene rundt om i unionen. Ved å støtte opp under paven i Roma, måtte paven godta de kandidater Margrete valgte, i frykt for å miste dronningens støtte som den riktige pave. Dermed kunne Margrete utnevne allierte, som paven da godkjente. Dette fenomenet var ikke særstilt Kalmarunionen og dronning Margrete, men var en påbegynnende bevegelse blant mange konge- og fyrstehus rundt om i Europa. Erik prøvde å føre samme kirkepolitikk som Magrete hadde gjort, men det viste seg vanskeligere under hans regjeringstid, ettersom paveskismaet ble løst, og paven fikk opparbeidet seg mer eneveldig makt igjen.⁴⁸

2.7 Peder Lodehat

«Wy Jacop oc Hinric med Gudz nadh j Lund oc j Vpsala echebiscopa, Pæther aff Roschilde [...].»⁴⁹

---

⁴⁶ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 244-245.

⁴⁷ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 249.

⁴⁸ Hervik, Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 57-59.

⁴⁹ Bagge, «Hyllingsbrev for kong Erik av Pommern fra de tre nodriske rikers råd og menn», 378-379.

«[...] wi Jæcob oc Hinric aff Gudz nadh erchebiscopæ j Lund oc j Wpsalæ, Pæther oc Knut med samma nadh i Roskilde oc i Lyncopunk biscopæ [...]»⁵⁰

En likhet i begge kildene er nevnte Pæther aff Roschilde, som kanskje er ett av, om ikke det beste eksemplet på hvordan Margrete sikret seg støtte og innflytelse i kirken. Pæther, som i dag omtales med det mer moderne navnet Peder, kom fra en mer beskjedne sjællandsk adelsætt, som gjorde et stort byks under samarbeid med Margrete.⁵¹ Etting virker bevisst i at Margrete visste å føre en god kirkepolitikk som ville være lønnsomt for henne, og beskriver det nære båndet med Peder Lodehat som en sammenlikning på det tette forholdet mellom kirke og stat.⁵² Det er først i november 1375 at Peder nevnes, da Margrete kort tid etter Valdemars død forlente sin klerk Peder Jensen, kannik i Roskilde, med gods i Udby.⁵³ «Dronning Magrete av Danmark, Sverige og Norge overfører eiendom i Ubby til sin klerk, Roskildekaniken Peder Jensen. Utsteder besegler sammen med Bertold van Dem See».⁵⁴ Godset i Udby var trolig ikke bare et vanlig gods, men muligens et kirkegods, da Udby virket å ha vært en kirkelandsby.⁵⁵ Valget av en mann fra en mer beskjedne adelsfamilie virker opplagt i følge Haug. Ved å ikke utnevne folk fra høyadelige familier, ville derimot menn fra lavere adelsfamilier stå i tjeneste til kongemakten være avgjørende for videre eskalering i karrierene deres. Det er blant årsakene til at to fra Lodehat-slekten kunne besitte posisjonen som biskop i Roskilde, først Peder Jensen, og så etter han slektningen Jens Andersen fra 14116-31.⁵⁶ Gjennom slike valg så ser man et mønster innen kirkepolitikken til Margrete, og hvordan hun kunne sikre seg støtte fra den ene av de to mektigste institusjonene i middelalderen.

Da bispesetet i Växjö i Sverige ble ledig, oppstod det en kamp mellom Margrete og Albrekt av Sverige for å få innsatt en lojal på bispesetet. Det oppstod et valg om kandidat, og Albrekt stilte da med Henrik Karlsson, som på denne tiden studerte i Paris. Her så Margrete sitt snitt i å få

---

⁵⁰ Bagge, «Brev eller avtaleutkast om nordisk union», 380-384.

⁵¹ Den store danske, s.v. «Peder Jensen Lodehat», av Troels Dahlerup. 22.02.2016. https://denstoredanske.lex.dk/Peder_Jensen_Lodehat

⁵² Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk forlag A.S., 1997), 26.

⁵³ Dansk biografisk leksikon, s.v. «Peder Jensen Lodehat», av Thelma Jexlev og Henry Bruun. 18.07.2011. https://biografiskeleksikon.lex.dk/Peder_Jensen_Lodehat

⁵⁴ (Min oversettelse) «Drottning Margareta av Danmark, Sverige och Norge överlåter egendom i Ubby till sin klerk, Roskildekaniken Peder Jensen. Utfärdaren beseglar tillsammans med Bertold van dem See». SDHK, No: 38761, Riksarkivet, digitalisert diplom. Date of issued: 1375 november 10.

⁵⁵ Den store danske, s.v. «Udby», av Hans Kuhlman. 18.11.2013. <https://denstoredanske.lex.dk/Udby>

⁵⁶ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 252.

utplassert sin egen, ettersom Albrekts makt i Växjö var på vikende vei. Haug nevner biskopenes viktighet i riksstyre, at det var nødvendig å få inn egne lojale menn i de posisjonene. Valget falt på Peder Jensen, av grunner nevnt tidligere, og etter en kamp om å sikre seg pavens godkjennelse, vant til slutt Margrete.⁵⁷ Margrete sikret seg nå en medspiller i en viktig kirkelig posisjon som kunne motarbeide Albrekt.⁵⁸ Haug nevner flere slike tilfeller hvor Margrete fikk utnevnt biskoper som var lojale mot henne, menn som Sigurd fra Romedal og Olav Petersen.

Artikkelen fra dansk biografisk leksikon nevner at Peder, som et medlem av det danske riksrådet, var med på å utnevne Margrete til «*Danmarks fullmektige frue og husbonde*». Det var en tittel hun i følge Etting ikke kunne oppnådd uten sin støtte fra hennes nærme allierte Henning Podebusk, drost av Danmark, og Peder Lodebusk.⁵⁹ Det er nevnt tidligere at etter Henning Podebusks død, utnevnte Margrete aldri noen ny drost, og da muligens for å samle mer makt i egne hender. En som utførte mye av kongemaktens makt, var mannen som inneholdt embetet kansler. Etting tar opp viktigheten med kansler som en embetsmann som sto i spissen det kongelige kanselli, som virket som et slags regjeringskontor, hvor alle skriftlige utferdigelser gikk igjennom.⁶⁰ I 1395 nevnes Peder som kansler for første gang, etter at han også hadde tatt over som biskop i Roskilde og besatt da også riksseglet, som innebar stor makt.⁶¹ Drosten var i sin posisjon den mektigste mannen i riket etter kongen, men etter mangelen på en drost etter Henning Podebusk, virker det som den nest mektigste personen falt på kansleren i riket. Det er ikke gitt at Peder nøytt like stor makt som Henning, tvert derimot, men at han gjennom Margretes og Eriks bestemmelser var som kansler var en av de mektigste i riket, virker lite tvilende. Jexlev og Bruun forklarer om Peders lojalitet ettersom han i 1411 ble betrodd å styre dronningens store pengegaver til kirker, klostre og fattige i alle de tre rikene, og etter Margretes død fikk han henne overført fra Sorø kloster til sin egen domkirke. Peder Lodehat står som et eksempel på hvordan Margrete gjennom å posisjonere lojale menn i viktige posisjoner, kunne utføre og styre gjennom et *regimen regale*-styre.

---

⁵⁷ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 135-136.

⁵⁸ Dansk biografisk leksikon, s.v. «Peder Jensen Lodehat», av Thelma Jexlev og Henry Bruun. 18.07.2011. https://biografiskeksikon.lex.dk/Peder_Jensen_Lodehat

⁵⁹ Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk forlag A.S., 1997), 62-64.

⁶⁰ Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk forlag A.S., 1997), 31.

⁶¹ Dansk biografisk leksikon, s.v. «Peder Jensen Lodehat», av Thelma Jexlev og Henry Bruun. 18.07.2011. https://biografiskeksikon.lex.dk/Peder_Jensen_Lodehat

2.8 Erik ved makten

Hvis vi ser tilbake på Margretes instruksjer til Erik ved hans besøk til Norge i 1405, så ser vi en dronning som gir råd utfra hennes egen ekspertise til den fremtidige kongen, og hvordan han bør styre og forholde seg til eliten. Noe morsomt er det da Koht mener instruksene virker som Margrete snakker til Erik som om han var en «halvvoksen gutt», tross hans alder var rundt 23 eller 24.⁶² Vi har sett tidligere at Margrete var god til å forholde seg riktig til aristokratiet, og også utnevnte og lente seg på lojale menn i sin styring av rikene. Olesen mener at Margrete nærmest la til rette for en sentralisert makt for Erik frem til hennes død, i alle fall lå alt rettelagt. Margrete hadde inntil sin død ikke utpekt nye menn som drost eller mark, og dermed hadde riksrådet mistet en viss innflytelse. All virksomhet måtte passere igjennom kongens danske hoffembetsmenn som hoffmesteren, kammermesteren og kanselliet.⁶³ Olesen nevner også en særdeles stor viktighet, nemlig at under Erik, var det kun én hoffmester, én kammermester og ett kanselli, som skulle styre alle de tre rikene, ettersom kongen for det meste var bosatt i Danmark. Det må nok dermed være sikkert som det Hervik sier at Kalmarunionen var en realunion, som Erik regjerte nærmest som en enhetsstat under sin sterke kongemakt.⁶⁴ Noe mer tvilende er Christensen, som mener etter Margretes død, sto unionsmonarkiets fremtid noe mer usikkert. Han fremstiller det ikke som Eriks mangel om grepet rundt makten, men derimot den årsak til at han muligens begynte etter hvert å tvile på å sikre seg en arving. Erik skal ha ønsket å sikre seg en tronfølger ut i fra den norske tronfølgeordningen fra 1389, altså da en arving av hans eget valg.⁶⁵

2.9 De to andre Lodehatene

Det var ikke bare Peder Lodehat som nøytt god karriere i tjeneste hos Margrete og Erik. Som nevø av Peder, fikk Jens Andersen Lodehat rike kirkeembeter, og etter Peders død i 1416, utpekte Erik Jens som etterfølger i Roskilde.⁶⁶ Man ser dermed det som kan se ut som en

---

⁶² Koht, *Dronning Margareta og Kalmar-unionen* (Oslo: Aschehoug, 1956), 104.

⁶³ Olesen, «Aristokrati og Kalmarunion», 39.

⁶⁴ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 88.

⁶⁵ Christensen, *Kalmarunionen og nordisk politik 1319-1439* (København: Nordisk Forlag A/S, 1980), 184.

⁶⁶ Den store danske, s.v. «Jens Andersen Lodehat», av Troels Dahlerup. 7.05.2009.

https://denstoredanske.lex.dk/Jens_Andersen_Lodehat

fortsettelse av Margretes kirkepolitikk under Eriks styre. Som nevnt tidligere, skyldte Lodehat familien Erik og Margrete trofast tjeneste for deres karriere i kirken i unionsperioden.

En annen Lodehat som fikk en viktig stilling, var Jens Gereksson Lodehat, som i 1408 ble utnevnt som erkebiskop i Sverige. Margrete og Erik sikret seg støtte fra Vadstena, som hadde under Margretes regjeringstid vært et viktig sted for kongefamilien, og også blitt brukt som et sted for maktgrunnlag i Sverige.⁶⁷ Valget av Jens Gereksson Lodehat til en så viktig stilling i Sverige, gir et inntrykk om hvor sterk kongemakten må ha vært. Det at en danske fikk den høyeste kirkelige stillingen i Sverige, var i strid med unionsbrevet som sa at posisjoner innad i riket skulle besittes av innfødte. Spesielt var det faktumet at det var det svenske aristokratiet som hadde kjempet for det med innfødte i rikenes posisjoner. Dermed så kan man igjen se at mye av den sentraliserende makten, og *regimen regale*-styre hadde sitt grunnlag og muligheter gjennom kongemaktens støttespillere. Det var ikke bare kongemakten som fikk Jens Gereksson innsatt som erkebiskop i Uppsala, men også muligens Peder Lodehat. Etting mistenker at Peder befant seg i Roma i den perioden hvor paven skulle ta valget, noe som kan ha påvirket valget.⁶⁸

2.10 Erik og Slesvig

Erik hadde store ambisjoner som konge, og ønsket et rike som strakk seg langs hele Østersjøen. I et forsøk på å kontrollere Østersjøen, innførte Erik en toll på alle skip som skulle igjennom Øresundet. Det ga kronen mye inntekt, og begynte å vise hva slags Østersjø-politikk Erik ønsket å føre. Syd i riket hadde Erik arvet en konflikt om Slesvig, noe som hansaetatene så å utnytte, ettersom de fryktet Eriks Østersjø-politikk, og et helt samlet nordisk rike.⁶⁹ Stridighetene rundt Slesvig ville til slutt vise seg i å være blant faktorene som fikk Erik til slutt avsatt som konge i Sverige, Danmark og så Norge. Margrete hadde siden hun ble Danmarks dronning, slitt med å holde styr på Slesvig, som ble styrt av de samme adelsfamiliene Valdemar Atterdag hadde kjøpt Danmark fri fra. I 1412 dro Margrete ned til Flensburg for å forhandle med adelsfamiliene. Hun fikk forhandlet byen tilbake under den danske tronen, men så plutselig syk, muligens av pesten som fikk et nytt utbrudd i det området rundt den tiden.⁷⁰ I 1413 ba holsteinerne, som formelt hadde hatt kontrollen over Slesvig siden 1375, om voldgiftsforhandlinger for krigføringen

---

⁶⁷ Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk forlag A.S., 1997), 140-141.

⁶⁸ Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk forlag A.S., 1997), 159.

⁶⁹ Fröjmark, «Sverige under Kalmarunionens tid», 9.

⁷⁰ DR Undervisning, *Historien om Danmark*

mellom Danmark og Holstein 1409-1411. Erik sendte saken videre Danehoffet, og det resulterte i møte i Nyborg.⁷¹ Hervik nevner det som en selvfølge at Danehoffet dømte i favør Erik, og at kongen således fikk tildelt eneherre-dømmme over Slesvig. Ut i fra det Olesen skriver om det få antallet hoffmenn rundt Erik, så virker Herviks meninger derimot ikke tvilende, og etter min mening har Hervik rett. Hervik nevner også at etter Nybergdommen, gikk en del av den holsteinske adelen i Slesvig over på Eriks side, noe som kunne virke å sikre Erik større makt i lenet. Likevel ble det ikke sånn.

Fremdeles skal vor frue, dronning Margrete, styre og besidde, råde over og beholde uhindret, efter sin vilje med al kongelig ret uden undtagelse, så længe hun lever, alt det, som hendes fader og hendes søn indrømmede og gav hende, mens de var i live og i deres testamente, og yderligere hendes morgengave i Sverige og hvad andet, som Sveriges riges mænd er kom-met overens med hende om og indvilliget i, at hun skal beholde, og frem-deles hendes morgengave i Norge og det, som hendes herre, kong Håkon, og hendes søn, kong Oluf, der har indrømmet og givet hende, både i deres livstid og i deres testamente, og hun må lade gøre et muligt testamente efter sig, og det skal overholdes, dog således at landene og slottene kommer frit og upåttalt til kongen, når hun dør.⁷²

2.11 Skattene som maktmiddel

Den sterke kongemakten under Margrete gjorde at kronen kunne innføre høye skatter, og uten særlig motstand. Hervik skriver:

Det sterke unionskongedømme økte skattene under dronning Margrete og kong Erik. Det ble innført en effektiv forvaltning og naturalias kattene ble omreknet til mynt. De lokale valutaene i Sverige og Finland og trolig også i Norge ble nedskrevet i verdi i forhold til den kongelige mynt. Dermed sikret kongemakten seg muligheten til å manipulere beskatningen til sin fordel. I Sverige ble det gjennomført flere skattereformer med sikte på styrke kronens inntekter.⁷³

---

⁷¹ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 55.

⁷² danmarkshistorien.dk, «Unionsbrevet 1397 om regeringsudøvelsen i Kalmarunionen.»

⁷³ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 56.

Ut ifra det Hervik skriver virker ikke skattene således som et maktmiddel, men derimot som et eksempel på den makt kronen hadde. Under Margretes regjeringstid, virker det ikke til at det fantes noen høylytte klager på de økte beskatningene, noe som viser dronningens virkelige makt som unionshersker. Først etter hennes bortgang, blir det klare klager på beskatningene fra kronen.

Ved inngåelsen av Kalmarunionen eksisterte det ikke en egen dansk valuta. Valutaene som derimot ble benyttet i Danmark var utenlandske, og spesielt nordtyske hulpenninge og witten, samt franske turnoser. Først utover på 1400-tallet ble den danske valutaen gjeninnført, og da med et klart preg av kongelig makt, da myntene understrekte den nordiske unionen med skriften Rex D[aciae] S[veciae] N[orvegiae].⁷⁴ Skatt og mynter som maktpolitikk ovenfor hansaene er derimot meget merkbart, Grinder-Hansen nevner hvordan Margrete nekten de nord-tyske kjøpmennene å betale toll og andre utgifter med dansk valuta, men med de tyske valutaer. Meget trolig var Øresundstollen som Erik innførte særlig forbeholdt hansaene. Etttersom de hanseatiske kjøpmennene hadde blant Nord-Europa mest kommersielle kultur, og hele Hansaforbundet nesten var bygd opp av handel, så er det ikke vanskelig å tenke seg. Det er verdt å merke seg at det aldri ble innført noen felles valuta i unionen. Om det kom fra bestemmelsene gitt i unionsbrevet, eller Margretes prioritering av den danske mark er vanskelig si. En felles valuta kunne blitt sett på som et forsøk i å bringe unionen tettere sammen økonomisk, men ut i fra Herviks punkter, fikk Margrete inntekter nok gjennom manipuleringen av valutaen. Ingen av skattesystemene fra ett av rikene ble heller forsøkt innført i et annet, noe som kan tyde på en viss respekt fra Margrete i å forholde seg til rikenes lover.

Også i Norge kom det protester mot det som ble kalt urettferdige og sære skatter, som Hervik tar opp. I 1418 sendte de norske biskopene et klagebrev til paven på det de mente var urettferdig beskatning av kirken, og trolig måtte kirken også skattlegges for å finansiere krigføringen i Slesvig.⁷⁵ Det at kongemakten kan skattlegge kirken, tyder også på kongens makt over kirken i unionen.

Den nevnte Øresundstollen kan ikke bare bli sett på som et maktmiddel ovenfor hansaene, men som et eksempel på Eriks makt før makten ble svekket. Dette var perioden hvor Erik var på

---

⁷⁴ Grinder-Hansen, «Møntforholdene under Kalmarunionen til 1448», 129-130.

⁷⁵ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 55.

toppen av sitt alenestyre, etter å ha fått tildelt Slesvig av keiseren av det tysk-romerske riket, fetteren Sigismund, og han hadde gjennomført en vellykket tur i Europa.⁷⁶ Ved innførelsen av Øresundstollen, sikret Erik store inntekter til kronen, og viser sin ubestridte eneveldige makt i unionen. De påkommende skattene under hans styre derimot, skulle vise seg å være for mye for aristokratiet, noe som i det lange løp resulterte i hans avsettelse. Min mening er at de høye skattene Erik innførte som en følge av stridighetene rundt Slesvig ikke kan omtales som et politisk maktmiddel, men heller som en konsekvens av Eriks kostbare utenrikspolitikk, og dermed en ren nødvendighet for han.

2.12 Eriks makt ut i fra kroningsbrevet og unionsbrevet

Hedemann har i sin artikkel «Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig» i det historievitenskapelige tidsskriftet *Scandia* kommet med en ufullende og god artikkel om Eriks forhold til unionsbrevet og kroningsbrevet. Med den som hovedkilde skal jeg nå se nærmere på Eriks maktgrunnlag ut i fra kroningsbrevet og unionsbrevet, og hvorvidt Hedemanns stoff passer overens med annen historiografi om tema. Hedemann benytter seg av begrepene *autokratisk kongestyre* og *riksrådsmonarki* kontra *regimen regale* og *regimen politicum*. Hedemann referer til Lönnroth og Christensen da han skriver:

For Lönnroth og Aksel E. Christensen er forståelsen af den tidlige unionstid, dvs. tiden imellem 1397 og Erik af Pommerns afsættelse 1439 baseret på opfattelsen af, at mødet i Kalmar 1397 betegnede en sejr for kongemagten som det kom til udtryk i kroningsbrevet og et dermed forbundet nederlag for rådsaristokratiets program som det kom til udtryk i unionsbrevet.⁷⁷

Det er verdt å merke seg i unionsbrevet at alt innholdet omhandler kongen, og hvordan han skal styre rikene i unionen, og forholde seg til lover og innbyggere. I kun ett punkt, punkt nummer sju, nevnes rikets menn, og tildeles en viss makt sammen med kongen.

Hvis der på samme måde bliver begyndt eller aftalt forhandlinger eller sager med fremmede herrer eller stæder eller deres sendebud til vor herre kongen, i hvilket rige han da end befinder sig, så har han og hans råd, de som da er til stede hos

---

⁷⁶ Norsk bibliografisk leksikon, s.v. «Erik av Pommern», av Eldbjørg Haug, 13.02.2009. https://nbl.snl.no/Erik_Av_Pommern

⁷⁷ Hedemann, «Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig», 38.

ham, dog altid nogle fra hvert rige, myndighed til, at han og de, der på disse tre rigers vegne kan handle og afgøre, hvad der er gudelig, forstandigst og nyttigst og til vor herre kongens og disse tre rigers gavn.⁷⁸

Som tidligere tatt opp, så bestod kongens råd til slutt av et fåtall av menn, og da lojale menn ovenfor kongemakten. I følge Koth er den delingen av makt ikke nok til å skrive bort et *regimen regale*-styre.⁷⁹ Koth har etter min mening rett, og man kan ikke se på unionsbrevet eller kroningsbrevet som noe som innskrenker en *regimen regale*-idoologi. Ut i fra Herviks mening om at det i mangelen på et mer rettsgyldig dokument som kan forhindre kongemakten, så kan man ikke si annet enn at Hedemann har rett i at dokumentene fra Kalmar må ses på som en seier for kongemakten. Hedemann referer så til Lönnroth om type stat:

Endvidere hedder det, at ganske vist var unionen et statsforbund med fælles udenrigspolitik, fælles forsvar og fælles tiltag for landefreden, men kongens beføjelser stækkedes, idet han skulle regere i overensstemmelse med unionsbrevets bestemmelser.⁸⁰

Å sikkert bruke begrepet statsforbund om Kalmarunionen kan være noe risikabelt, ettersom det er noe uklart blant historikere i dag om hva akkurat hva slags betegnelse som passer best for hva slags type stat og union Kalmarunionen var. Et statsforbund er bygget på en traktat, som da virker som det rettsgyldige dokumentet for konføderasjonen mellom rikene.⁸¹ Jeg har tidligere gått inn på usikkerheten rundt unionsbrevet som et rettsgyldig dokument, og problematikken rundt det, gjør at man ikke kan kalle Kalmarunionen et statsforbund. Statsforbund blir også et moderne begrep med moderne definisjoner som ikke nødvendigvis passer helt inn i styringsgrunnlaget og type stat en middelalderstat var, og det virker mer passende å kalle Kalmarunionen for en realunion. Dersom man likevel ser litt løsere på det Hedemann skriver, og unionen som en realunion, så ville unionsbrevet gi Erik en sterkere makt, ettersom det råd han styrte med, var et lite råd lojalt til han. Rådet bestod også for det meste av dansker, og de danske riksrådene var i tidlig fase relativt lojale mot Erik.⁸² Da er det også verdt å merke seg det

---

⁷⁸ danmarkshistorien.dk, «Unionsbrevet 1397 om regeringsudøvelsen i Kalmarunionen.»

⁷⁹ Koht, *Dronning Margareta og Kalmar-unionen* (Oslo: Aschehoug, 1956), 87.

⁸⁰ Hedemann, «Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig», 39.

⁸¹ Store norske leksikon, s.v. «Statsforbund», av Martin Sæter. 23.03.2020. <https://snl.no/statsforbund>

⁸² Koht, *Dronning Margareta og Kalmar-unionen* (Oslo: Aschehoug, 1956), 110-111.

Maarbjerg sier med at etter førti år i union, begynte *regimen politicum* ideologien å utvikle seg hos det danske aristokratiet, noe som støtter opp under at den danske adelen holdt seg stort sett lojale ovenfor Erik før det.⁸³ Christensen konkluderer med:

Unionsbrevet er nok en levning fra de langstrakte forhandlinger i Kalmar, men med en formulering, der ikke nød fremme. Kroningsbrevet blev i stedet – om påvist av E. Lönnroth – unionens foreløbige retsgrundlag, mens en nærmere præcisering af dens innhold og bestandighet blev udskudt.⁸⁴

Det er med det som tidligere nevnt, at kroningsbrevet ble det rettsgyldige dokumentet, men som Christensen ikke nevner, skyldes det derimot at Margrete og Erik bevist lente seg på det for å sikre et *regimen regale*-styre. Hedemann stiller spørsmål rundt historikerens mening om unionsbrevet som et eksempel på *regimen politicum*-ideologi. Han undres over det faktum at hvis unionsbrevet virket som et innskrenkingsmiddel for kongemakten, hvorfor gjorde ikke Erik noe med det da han sto på høyden av sin makt i 1425. Erik hadde da sikret seg Slesvig av hans fetter Sigismund, keiser av det tysk-romerske rike.⁸⁵ Hedemann tar opp et godt poeng her, ettersom dette var før perioden hvor opprørene mot Erik kom, og han var fortsatt å regne som unionens ubestridte eneveldige hersker.

som erkebiskop i Uppsala, men også muligens Peder Lodehat. Etting mistenker at Peder befant seg i Roma i den perioden hvor paven skulle ta valget, noe som kan ha påvirket valget.⁸⁶

Min argumentasjon tidligere på at kongemakten kunne styre etter en *regimen regale*-ideologi kun gjennom sterke allierte aristokrater, styrkes opp at noe av det Hedemann tar opp om unionsbrevets hemmelighet. Unionsbrevet ble holdt hemmelig, og kun noen få utvalgte fikk se brevets innhold. De 17 som var tilstedeværende på unionsbrevet var blant Margretes nærmeste allierte, og Christensen mener det var 17 privatpersonen som signerte, og ikke som representanter for tre riker. Det var først i 1435 at brevets innhold ble viden kjent, da svenske riksråder forlangte å se unionsbrevet for å ta stilling til det.⁸⁷ Maktgrunnlaget til kongemakten bekreftes dermed å ligge sikret gjennom kretsen til kongemakten av allierte og lojale menn. Etter Margretes død ser man det med sikkerhet, da Erik ikke klarte å holde på den sterke kongemakten

---

⁸³ Maarbjerg, "Regimen Politicum" and "Regimen Regale", 143.

⁸⁴ Christensen, *Kalmarunionen og nordisk politik 1319-1439* (København: Nordisk Forlag A/S, 1980), 158.

⁸⁵ Hedemann, «Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig», 42.

⁸⁶ Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk forlag A.S., 1997), 159.

⁸⁷ Hedemann, «Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig», 48-49.

alene. Margrete var den viktigste brikken i å holde på *regimen regale*-styre, gjennom sine diplomatiske evner. Erik prøvde å videreføre Margretes strategier, men uten særlig suksess. Kongemakten fragmenterte mer og mer utover hans regjeringstid, og han møtte motstand fra de maktøkende riksrådene. Erik hadde samlet mye av makten hos sitt lille hoff, men etter Nyborgmøte i 1413 samlet ikke danehoffet seg, og flere av oppgavene gikk så over til det danske riksrådet. Det er da mulig at riksrådet innså de maktmuligheter de hadde, og som en konsekvens av den svake kongemakten, begynte å presse igjennom mer av deres politikk. I mangelen på barn hos Erik, forvant muligheten for å hevde arveretten på tronen ut i fra norsk lov. Bestemmelsene i unionsbrevet sa at riksrådene sammen skulle velge en arving, og det er mulig de så sitt snitt i å gjøre det allerede før hans død, da han til slutt ble avsatt som konge av Kalmarunionen.

3. Aristokratiet og Regimen Politicum

3.1 Unionsbrevet om et regimen politicum-styre

Lönnroth som kom med begrepene *regimen regale* og *regimen politicum* henviste til kroningsbrevet og unionsbrevet som to motpoler innen statsideologi fra tiden de ble nedskapt.⁸⁸ I delen om *regimen regale* gikk jeg inn på hvordan Hervik mente at verken kroningsbrevet eller unionsbrevet la til noen begrensninger for et *regimen regale*-styre, ettersom det ikke ifølge han eksisterte noe rettsgyldig dokument som innskrenket en stadig økende sentralisert kongemakt.⁸⁹ Etting kommer med en forklaring som bærer mye likhetstrekk med Herviks, hvor hun legger til grunne det at unionsbrevet ikke kan ses på som et rettsgyldig dokument, men mer et utkast. Margrete skal ha jobbet for ikke å få til et fullverdig bindende rettsdokument som kunne innskrenke kongemakten, og ønsket derfor et mer uferdig dokument. Dermed kunne hun lettere lene seg på kroningsbrevet for å utføre et *regimen regale*-styre, og styre unna unionsbrevets innhold.⁹⁰ Enemark lener seg også på den teorien om at Margrete ønsket å styre unna unionsbrevet, og heller ville lene seg på kroningsbrevet som ga kongen større makt.⁹¹ Jeg stiller meg bak den teorien, ettersom den ikke stiller unionsbrevets innhold som manglende på et *regimen politicum*-styre, men heller det at kongemakten valgte å overse bestemmelsene gjort i det som kan betraktes som et ikke rettsgyldig dokument.

Unionsbrevets innhold legger ikke mangel på *regimen politicum* i de punkter og bestemmelser som er oppført der. Brevet mangler klart nok klarere bestemmelser for en union styrt av en *regimen politicum*-ideologi, men inneholder likevel punkter som kan virke som dempere på kongemakten.

Hvis Gud giver denne konge en søn eller dem, der kommer efter ham, en søn eller flere, da skal én - og ikke flere - vælges og tages til konge over alle tre riger, mens de andre brødre bliver forlenede og betænkte med andet herredømme i rigerne. Og hvis han får døtre, skal man forholde sig med dem, således som loven viser.

---

⁸⁸ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 352.

⁸⁹ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 46.

⁹⁰ Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk Forlag A.S., 1997), 121-122.

⁹¹ Enemark, «Danmark og unionen», 47.

Og altid en af kongesønnerne - hvis Gud vil, at der findes nogen - skal disse tre riger vælge, og han skal vedblive at være konge, og der skal ikke være flere, således som tidligere sagt. Skulle det ske, at kongen dør barn-løs - hvilket Gud forbyde - da skal rigets rådgivere og mænd efter deres bedste samvittighed vælge og tage en anden, hvem Gud giver dem nåde til, og den de mener, det vil være rigtigst og forstandigst over for Gud og nyttigst for rigerne; og det skal ske med alle tre rigers virkelige enighed, således at ingen sætter sig herimod eller drager andet ind end det, der foran står skrevet.

Fremdeles skal kongen i Danmark styre og råde med sit rige over borg og fæstning, over lov og dom, således som der er lov og ret, og kongen har ret til og bør gøre, og ligeledes i Sve-rige og i Norge, efter deres lov og ret, og hvad kongen der har ret til og bør gøre; og ingen lov eller ret skal føres ud af det ene rige og ind i det andet, når den ikke tidligere har været lov og ret der, men kongen og hvert rige skal forblive ved sin egen lov og ret, således som det før er sagt, og hvert bør forblive.⁹²

Det er de to delene som stort sett går igjen blant historikere når de drøfter unionsbrevet som et grunnlag for *regimen politicum*, nemlig arveloven og at hvert rike skal styres etter deres egne lover. Enemark beskriver det med at kongen var fastlagt rammer for en union mellom tre uavhengige riker, og at det ikke resulterte i det fellesrike Margrete hadde håpet på.⁹³ Det Enemark sier, er med på å styrke Etings poeng med at Margrete nok valgte å se bort fra unionsbrevet, men klargjør også visse tydelige begrensninger i et *regimen regale*-styre.

Christensen har i en analyse av kroningsbrevet opp mot unionsbrevet kommet frem til at Lönnroths teori om to motstridende ideologier må stemme. Han begrunner det med de klare forskjellene mellom kroningsbrevet og unionsbrevet, noe som må ha lagt opp til en periode med diskusjoner mellom kongemakten og riksrådene mellom dokumentene. I følge Christensen er det verdt å merke seg ordet *valgt* mellom ordene *tatt* og *unnfanget* i unionsbrevet, mens det i kroningsbrevet bare benyttes *tatt*.⁹⁴ Hedemann stiller spørsmål rundt det med begrepene, og

---

⁹² danmarkshistorien.dk, «Unionsbrevet 1397 om regeringsudøvelsen i Kalmarunionen.»

⁹³ Enemark, «Danmark og unionen», 47.

⁹⁴ Christensen, *Kalmarunionen og nordisk politikk 1319-1439* (København: Nordisk Forlag A/S, 1980), 155-157.

kommer med en forklaring på at ordet *valgt* bare skyldes at Danmark og Sverige var valgkonedømmer, og derfor måtte riksrådene ha inn det i brevet.⁹⁵ Christensen ser derimot ut til å glemme en del av kroningsbrevet som motstrider meningene hans noe: «[...] kong Erik, har vært i alle disse tre før skrevne kongeriker, Danmark, Sverige og Norge, og tidligere i hvert enkelt av dem med Guds nåde er blitt mottatt og med kjærlighet, god vilje og samtykke fra alle disse tre rikers innbyggere, både biskoper, prelater og andre geistlige, ridderskapet og det menige folk er tatt til vår og alle disse tre kongerikers rette herre og konge [...]».⁹⁶ Ordet *samtykke* kan motstride den delen Christensen nevner, etter som Erik gjennom samtykke med *rikets innbyggere* er tatt til konge. Ordet *samtykke* gir ikke like klare indikasjoner som *valgt på regimen politicum*, men det kan i alle fall vise at Erik ikke hadde blitt tatt til konge uten deres samtykke. Det virker likevel etter min mening ikke nok til å argumentere med sikkerhet at unionsbrevet inneholder klare bestemmelser og

Det er verdt å merke seg at riksrådet ikke blir nevnt i unionsbrevet utenom i ett punkt, mot slutten.

Hvis der på samme måde bliver begyndt eller aftalt forhandlinger eller sager med fremmede herrer eller stæder eller deres sendebud til vor herre kongen, i hvilket rige han da end befinder sig, så har han og hans råd, de som da er til stede hos ham, dog altid nogle fra hvert rige, myndighed til, at han og de, der på disse tre rigers vegne kan handle og afgøre, hvad der er gudelig, forstandigst og nyttigst og til vor herre kongens og disse tre rigers gavn.⁹⁷

Punktet er det eneste som nevner at kongen sammen hans råd, som skal bestå menn fra alle rikene, skal sammen ta beslutninger. Koth tar også opp problematikken rundt det, og at denne innskrenkingen av kongemakten ikke er nok til å legge opp til *regimen politicum*.⁹⁸ Dermed hvis man legger til Olesen om Erik som hadde et hoff bestående av én hoffmester, én kammermester

---

⁹⁵ Hedemann, «Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig», 44.

⁹⁶ (Min oversettelse) «[...] kong Erik, har været i alle disse tre forskrevne kongeriger, Danmark, Sverige og Norge, og tidligere i hvert især af dem med Guds nåde er blevet modtaget og med kærlighed, god vilje og samtykke fra alle disse tre rigers indbyggere, både biskopper, prælater og andre gejstlige, ridderskabet og det menige folk er taget til vor og alle disse tre kongerigers rette herre og konge [...]» danmarkshistorien.dk, «Erik af Pommerns kroningsdokument, 13. juli 1397.»

⁹⁷ danmarkshistorien.dk, «Unionsbrevet 1397 om regeringsudøvelsen i Kalmarunionen.»

⁹⁸ Koht, *Dronning Margareta og Kalmar-unionen* (Oslo: Aschehoug, 1956), 87.

og ett kanselli, så virker det mer som en selvfølge at unionsbrevet ikke sikret la noe spesifikt rettsgyldig grunnlag for et *regimen regale*-styre.⁹⁹ For å begrunne et *regimen politicum*-styre i Kalmarunionen, blir det etter min mening mer rett å se på tradisjonen rundt *rådskonstitusjonalisme* før og etter inngåelsen av Kalmarunionen i 1397.

3.2 Fremveksten av rådskonstitusjonalisme

1300-tallets Sverige var karakterisert med kontinuerlig konflikter mellom kongemakten, aristokratiet og kirken ettersom kongemakten der var yngre, og hadde utviklet seg senere enn i Danmark. Det kan blant annet ses igjennom avsettelsen av kong Magnus Eriksson i 1364, da han ble avsatt av det svenske riksrådet til fordel for Albrekt av Mecklenburg. Albrekt havnet selv senere i konflikt med svenske adelsmenn da han søkte å styrke sin kongemakt i landet. Skandinaviske historikere beskriver dette som en økende *rådskonstitusjonalisme*, som kan dateres tilbake til frihetsbrevet, signert av kong Magnus Eriksson i 1319.¹⁰⁰ En av de viktige faktorene til at kongemakten sto sterkere i Norge enn i Sverige, skyldtes det faktum at Sverige var et valgkongedømme.

Maarbjerg legger ikke skjul på konflikter mellom kongemakt og aristokratiet også foregikk i Danmark på 1300-tallet, men at man ikke kan avskrive det faktum at den sterke kongemakten ble gjeninført under styret til Valdemar Atterdag, likevel så er det snakk om en periode på rundt 50 år før med nedgang i Danmark, og en svekkelse av kongemakten. Svekkelsen av kongemakten begynte nesten 100 år før Margrete samlet alle de nordiske rikene i en union, med drapet av hennes oldefar kong Erik Klippe. 1286 ble han, etter det som muligens var en sammensvergelse av aristokrater, myrdet mens han sov. DRs dokumentar beskriver den som et drap hvor alle aristokratene skulle stikke i kroppen til Erik, slik at alle var like skyldige. Det er etter drapet av Erik at kongemakten i Danmark mistet sin sterke posisjon da hans sønn Kristoffer IV kommer på tronen. Kristoffer bedrev med krigføring i Nord-Tyskland, som påførte kronen store pengetap, og ble dermed nødt til å ta opp store lån hos den holsteinske delen av familien. For å kunne sikre seg et så stort pengelån, ble Kristoffer nødt til å pantsette store deler av Danmark som en garanti for

---

⁹⁹ Olesen, «Aristokrati og Kalmarunion», 39.

¹⁰⁰ Maarbjerg, "Regimen Politicum" and "Regimen Regale", 143.

lånet. Det var alle de kongelige borger og gods som ble pantsatt i Jylland, Øyene, Skåne, Halland og Blekinge. Skåne var et av den danske tronens aller viktigste områder da det gav store inntekter til kronen, og det var først under Margrete at hele Skåne falt tilbake til den danske kronen. Danskene ble så utilfreds med den danske kongemakten, at Kristoffers enke og sønn, Valdemar, måtte flykte fra landet. De neste åtte årene sto Danmark uten en konge til å styre, og dermed var det de holsteinske grevene som styrte, og kunne kreve inn skatter. Da Valdemar var 20 år, fikk han en invitasjon av de holsteinske grever om å komme tilbake til Danmark for å bekjempe opprør mot grevene. DR beskriver hendelsen da Valdemar satte sitt segl på avtalen med de holsteinske grever om å bli konge, var det ingen som nok hadde sett for seg den store makten den unge kongen skulle få i Norden. For å kunne tjene inn de store beløpene Valdemar da skyldte de holsteinske grevene, innførte han store skatter, og kjøpte så fri et gods etter det andre. På Sjælland derimot, oppstod det et viktig problem, ettersom de holsteinske grevene hadde pantsatt borgene videre til andre danske adelsmenn, og som nektet å gi fra seg borgene og godsene til Valdemar. Valdemar ble da nødt til å ty til krigføring for å sikre seg borgene og godsene tilbake til kronen.¹⁰¹

Den politiske situasjonen i Norge på 1300-tallet var noe mer stabil for kongemakten, men også der var det stridigheter mot adelsmenn i opprør. Da Magnus Eriksson ble konge av Sverige og Norge, var han enda ikke myndig, og riksrådene skulle dermed styre rikene frem til hans myndighet i 1332/33. Opsahl beskriver formyndertiden som «en grunnleggende fase i utviklingen av et norsk riksråd».¹⁰² Opprører mot kong Magnus av Erling Vidkunsson beskrives Opsahls artikkel Som en konsekvens av den styrende makten til det norske riksrådet, og skyldtes muligens en konflikt i det norske aristokratiet om innflytelse på riksstyret. Opprører endte med at rebellene underkastet seg kongens makt. Erling Vidkunsson var en av Norges mektigste aristokrater i sin tid, og var fra 1323 til 1331 leder av det norske riksstyret med kongelig myndighet og tittelen drottsete.¹⁰³ Opprøret fortsatte noe etter at Erling gav seg, da med Havtoresønnene som opposisjonsledere. Deres mektige posisjon kan ses gjennom deres stamtavle, da de var barnebarn til Håkon VI av Norge, gjennom hans uektefødte datter Agnes.

---

¹⁰¹ DR Undervisning, *Historien om Danmark*

¹⁰² Norsk biografisk leksikon, s.v. «Magnus 7 Eriksson», av Erik Opsahl. 13.02.2009.
https://nbl.snl.no/Magnus_7_Eriksson

¹⁰³ Norsk biografisk leksikon, s.v. «Erling Vidkunsson», av Knut Helle. 13.01.2017.
https://nbl.snl.no/Erling_Vidkunsson

Både Jon og Sigurd Havtoresson blir beskrevet som blant landets mektigste arisokrater, og Opsahl spekulerer i om unnlåtelsen å utnevne en av de to til drottsete, kan tyde på stridigheter mellom dem og kongemakten.¹⁰⁴ Om Sigurd og opprøret i 1338-39 skriver Bjørkvik:

Sigurd var med i krinsen av stormenn som gjorde opprør mot kong Magnus både 1333, då han knapt kan ha vore meir enn 18 år, og 1338–39. Erling Vidkunsson var den leiande i den første oppreisten, 1338–39 var Sigurd hovudmann saman med Ivar Ogmundsson og Bjarne Erlingsson. Eit pavebrev 1334 opplyser at Sigurd var med på å ta biskop Hallvard i Hamar til fange og frårøva han gods og ei borg. Han vart lyst i bann, men løyst frå bannet. Det er uvisst om kontroversen var politisk motivert.

Etter forsoning 1339 er det ingen direkte vitnemål om konflikt mellom kongen og Sigurd, men ting tyder på at kong Magnus den første tida heldt Sigurd noko på avstand. På Varberg slott 1343, då kong Magnus gjorde junker Håkon til norsk konge, var Sigurd, Bjarne Erlingsson og Ogmund Finnsson til stades med væpnarstatus.¹⁰⁵

Det er vanskelig å spekulere i hvorfor Havtoresønnene beholdt slik makt etter konfliktene. Mine teorier er at det enten må skyldes slektskapet med kong Magnus, eller av den enkle årsak grunnet deres mektige posisjon. Dersom Erik hadde påført dem store straffer, er det muligens konfliktene ville fortsatt under de mektige adelsmennene. Derfor kan fredsforhandlingene etter min mening ses på som et ønske av Magnus til å ende stridighetene, og ikke igjen havne i konflikt med mektige riksråder.

Det er en stor viktighet etter min mening å legge lys på de politiske situasjonene i Danmark og Norge og stridighetene mellom kongemakt og aristokrati på 1300-tallet. Begrepet *rådskonstitusjonalisme* omfatter i størst grad historiografi om det svenske riksrådet, ettersom kongemakten i Danmark og Norge ofte omtales som mye mer stabil. Sterke riksråd og en sterk adel fantes også i Norge og Danmark, som man blant annet ser gjennom opprørene mot kong

---

¹⁰⁴ Norsk biografisk leksikon, s.v. «Jon Havtoresson», av Erik Opsahl. 13.02.2009.

https://nbl.snl.no/Jon_Havtoresson

¹⁰⁵ Norsk biografisk leksikon, s.v. «Sigurd Havtoresson», av Halvard Bjørkvik. 13.02.2009.

https://nbl.snl.no/Sigurd_Havtoresson

Magnus. Riksrådene beholdt også en viss makt under Margrete og Erik, da de i teorien styrte rikene i kongens fravær, men det kan ikke nektes på at riksrådene i Norge og Danmark forholdt seg mer lydige ovenfor kongemakten enn det svenske riksrådet. Det som virker som svake riksråd, må etter min mening ses som en konsekvens av enkelt regentene på 1300-tallet. Med en sterk kongemakt, kom muligheten for å utpeke eget riksråd, og dermed er deres lojalitet ovenfor kongemakten sikret ettersom kongen trolig utnevnte mer lojale og allierte menn. Med utdypningen ovenfor om konfliktene mellom Magnus og Valdemar mot adelen vil jeg belyse at *rådskonstitusjonalisme* var i fremvekst i hele Skandinavia, ikke bare Sverige. Det er også verdt å merke seg at en del av riksrådsmedlemmene i denne perioden også økte sine godseiendomer, som med eksemplet om Sigurd Havtoresson av Bjørkvik:

«Godseigedomen auka gjennom arv, påskunda av utviklinga etter Svartedauden. Dette førde to større godssamlingar over til Havtoressønene: heile eller delar av det godset riddaren Sigurd Erlendsson på Sandbu i Vågå og kona Gudrun Ivarsdotter – truleg dotter til Ivar Jonsson, farbror til Havtoressønene – døydde frå (forlik 1353), og godssamlinga til syskenbarnet Herdis Torvaldsdotter, m.a. med eigedomar på Shetland (dom 1366). Derimot ser det ikkje ut til at dei fekk noko av arven etter Ogmund Finnsson, jamvel om herr Ogmund etter eige utsegn ikkje vedkjende seg andre arvingar enn herr Jon og herr Sigurd.»¹⁰⁶

Olesen mener at aristokratiet i Norden gjennomgikk en aristokratiseringsprosess på 1400-tallet, som en følge av den økonomisk-sosiale utviklingen i samfunnet i kjølvannet av jordbrukskrisen etter svartedauden. Aristokratiseringen distanserte, ifølge Olesen, riksrådsmedlemmene fra mange av deres adelige standskolleger og styrket rådmedlemmenes posisjon og status som elite.¹⁰⁷ Forfallet av den norske eliten etter svartedauden kan ikke helt bli brukt som en begrunnelse for et svakere riksråd, ettersom aristokratiet ble fylt opp med utenlandske herrer som en erstatning.¹⁰⁸

3.3 Maktfordelingen mellom rikene

---

¹⁰⁶ Norsk biografisk leksikon, s.v. «Sigurd Havtoresson», av Halvard Bjørkvik. 13.02.2009. https://nbl.snl.no/Sigurd_Havtoresson

¹⁰⁷ Olesen, «Aristokrati og Kalmarunion», 39.

¹⁰⁸ Opsahl, «Hr. Jon Marteinsson til Sørums – en svenske med suksess i Norge», 196.

For det første skal disse tre riger nu have denne konge, som er kong Erik, i hans levetid, og sidenhen skal disse tre riger til evig tid have en konge, og ikke flere, over alle tre riger, således at rigerne aldrig mere adskilles, om Gud det vil. Sidenhen når denne konge er død, skal der over alle tre riger vælges og tages en konge, og ikke flere, og herefter skal det ene rige ikke tage eller vælge en konge, uden at det sker med alle tre rigers behørig indvilgende og enighed. Hvis Gud giver denne konge en søn eller dem, der kommer efter ham, en søn eller flere, da skal én - og ikke flere - vælges og tages til konge over alle tre riger, mens de andre brødre bliver forlenede og betænkte med andet herredømme i rigerne. Og hvis han får døtre, skal man forholde sig med dem, således som loven viser. Og altid en af kongesønnerne - hvis Gud vil, at der findes nogen - skal disse tre riger vælge, og han skal vedblive at være konge, og der skal ikke være flere, således som tidligere sagt. Skulle det ske, at kongen dør barnløs - hvilket Gud forbyde - da skal rigets rådgivere og mænd efter deres bedste samvittighed vælge og tage en anden, hvem Gud giver dem nåde til, og den de mener, det vil være rigtigst og forstandigst over for Gud og nyttigst for rigerne; og det skal ske med alle tre rigers virkelige enighed, således at ingen sætter sig herimod eller drager andet ind end det, der foran står skrevet.

Alle tre kongeriger skal blive og være i enighed og kærlighed, således at det ene ikke skal drage sig bort fra det andet på grund af nogen splid eller adskillelse, men hvad der sker det ene, enten ved krig eller ved udenlandske mænds angreb, det skal gælde dem alle tre, og hvert af dem skal med al troskab og af al magt være det andet behjælpeligt, dog således at hvert rige forbliver ved sin lov og ret, og kongen skal forholde sig, som han bør. Fremdeles skal kongen i Danmark styre og råde med sit rige over borg og fæstning, over lov og dom, således som der er lov og ret, og kongen har ret til og bør gøre, og ligeledes i Sverige og i Norge, efter deres lov og ret, og hvad kongen der har ret til og bør gøre; og ingen lov eller ret skal føres ud af det ene rige og ind i det andet, når den ikke tidligere har været lov og ret der, men kongen og hvert rige skal forblive ved sin egen lov og ret, således som det før er sagt, og hvert bør forblive.

Hermed skal al fejde og splid, som indtil nu i lang tid har været rigerne imellem, være fjernet og aldrig mere fremmes eller fremdrages, og det ene rige skal aldrig mere bekrige

det andet og ikke fremdrage noget, der kan afstedkomme krig eller uenighed, men alle skal de forblive som et rige under en konge, som tidligere sagt.¹⁰⁹

Disse to delene i unionsbrevet er etter min mening det som kan brukes til å begrunne rikenes likestilling ovenfor hverandre. Rikene skal sammen velge en konge etter Erik, og ingen av rikene skal påføre de andre en konge de ikke har valgt. Bruken av ordet *enighet* er med på å stadfeste unionsbrevets grunnlag for en likestilling, da rikene sammen skulle komme til enighet. Det faktum at kongen skulle forholde seg til rikenes egne lover, og ingen av rikenes lover skulle innføres i et av de andre rikene la til grunn for en likestilt union med felles konge. Etting tar opp innholdet om lovene som at aristokratiet fryktet for *regimen regale*:

Med hensyn til den indre styrelse bliver det imidlertid stærkt understreget, at «*der skal ikke overføres nogen lov og ret fra et rige til et andet*», og kongen skal være forpligtet til at styre landenes slotte, len og retskredse efter de pågældende landes egen lov og ret. I forhold til dem første paragraf gives der her udtryk for en ganske annerledes tendens, der synes at afspejle de nordiske stormænds angst for et totalt integrert Norden, hvor kongemagtens indflydelse ville blive total og dermed ukontrollabel. Derfor har det været yderst vigtigt for dem, at grundlaget for kong Eriks styre i en nordisk union blev de respektive landes egne love.¹¹⁰

Ettings mening om en frykt for et totalt integrert Norden leder opp det denne delen skal ta for seg, om hvordan rikene skulle forbli likestilte, men utviklet seg stadig til en økende Danmark og danske aristokrater i maktposisjon over Sverige og Norge.

Mellom møtet i Kalmar i 1397 og frem til utbruddet for det svenske opprøret i 1434, vet vi kun at åtte møter ble avholdt. Dette var unionsmøter som hadde det formål å strukturere unionen og forhandle med utenlandske makter. Møtene bestod av representanter fra alle rikenes riksråd, og antallet varierte fra 54 i København i 1423 til 188 i Helsingborg i 1401. Syv av de åtte møtene handlet om forhandlinger med utenlandske makter, og tross oppmøte av representanter fra alle de tre rikene, ble selve forhandlingene med de utenlandske maktene gjennomført av Margrete og

---

¹⁰⁹ danmarkshistorien.dk, «Unionsbrevet 1397 om regeringsudøvelsen i Kalmarunionen.»

¹¹⁰ Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk forlag A.S., 1997), 113.

Erik med et fåtall aristokrater, som hovedsakelig var danske.¹¹¹ Hvis man da legger til Lintons uttalelse om at den svenske adelen var mindre tallrike og fattigere enn de danske, så kan man også legge til de økonomiske årsakene til at kongemakten lente seg mer på danske aristokrater.¹¹² Danmark var det mest folkerike, rikeste og mektigste av de nordiske rikene. Det er etter min mening liten tvil at det danske aristokratiet dermed var rikere, men også mektigere enn det svenske og norske. Således må Margretes og Eriks søkende støtte hos danske aristokrater forstås som et utfall av deres mektigere posisjoner enn svenskene og nordmenne. Tidligere har jeg nevnt min tro på at Margretes og Eriks maktgrunnlag til et sentralisert *regimen regale*-styre lå igjennom deres støtte av lojale og allierte aristokrater. Med det må det etter min mening begrunnes deres søken mot hovedsakelig dansk støtte kontra norsk og svensk begrunnes med at de gjennom dansk støtte ville oppnå mer makt.

Som nevnt med utsatte Margrete og Erik danske stormenn og geistlige i posisjoner i Sverige og Norge, som for eksempel tidligere nevnte Jens Gereksson Podehat som var dansk, og ble utnevnt som erkebiskop i Uppsala. Det er etter min mening innhold i unionsbrevet som ga kongemakten grunnlag for å utnevne embedsmenn etter kongens egne ønsker:

Hver mand, høj og lav, skal forblive ved lov og ret og lade sig stille tilfreds efter loven og retten og ikke med dødelig fejde eller anden uret eller ved hovmod undertrykke nogen anden eller forurette den, der formår mindre, men alle skal frygte Gud og vor herre kongen, og alle skal rette sig efter hans bud, sådan som det bør sig, og efter de embedsmænd, som han indsætter til på sine vegne at holde dom over dem, der forbryder sig herimod.

Skulle det ske, at der var nogen, der ville handle herimod, så skal alle folk i disse riger hjælpe vor herre kongen og de embedsmænd, som han indsætter til med god tro og af al magt at styre og at dømme derover, således som det er rigtigt og tilbørligt.¹¹³

---

¹¹¹ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 51.

¹¹² Linton, «Sverige i unionen», 44.

¹¹³ danmarkshistorien.dk, «Unionsbrevet 1397 om regeringsudøvelsen i Kalmarunionen.»

Punktene strider i mot svenskenes ønske om at embetsposisjoner innad i rikene skulle være forbeholdt innfødte menn, så man må derfor se punktenes skapelse i henhold til de som var med å forhandle dem frem. Det er tidligere nevnt at de 17 som står utstedt på unionsbrevet var Margretes nærmeste fra alle de tre rikene, og en del av dem besatt gods og gårder på tvers av riksgrensene. Dermed kan man ikke utelukke at det var tenkelig at de ønsket slike punkter innført i brevet, punkter som Erik og Margrete kan ha benyttet seg av i tildelinger av gods og posisjoner til aristokrater på tvers av riksgrensene. Kongemakten sikret seg derfor mulighet til å tildele lojale dansker gods og posisjoner i Sverige og Norge. Som en følge av utplasseringen av tyske og danske adelige og geistlige i Sverige og Norge, fikk de automatisk plass i riksrådene, som da gikk i favør kongemakten. Betydningen av Danmarks makt ovenfor de andre rikene kommer også frem hos Enemark, da han tar opp det faktum at det norske riksseglet ble tatt med til Danmark av Margrete. Disse handlinger var blant faktorene som førte til at svenske aristokrater til slutt gjorde opprør mot kongemakten, og det var først i det nye Kalmarmøte i 1436 at rikene ble likestilt, og *regimen politicum*-ideologien gikk på tvers av riksgrensene.¹¹⁴

3.4 Gaute Eiriksson

Gaute Eiriksson står som et norsk eksempel på kronens maktgrunnlag gjennom allierte adelsmenn. Gaute Eiriksson var fehirde, sylemann, ridder og riksråd på siste halvdel av 1300-tallet. Han var en av de ledende aristokrater i Norge i denne perioden.¹¹⁵ Det er først i 1369 at han ifølge Haug dukker opp i kildene, da som en av Håkon 6s diplomatiske utsendinger til forhandlinger med hansestedene, for å få til en våpenhvile.¹¹⁶ Opsahl motbeviser det i hans artikkel i Nbl hvor han mener at det er i 1366 at Gaute nevnes for første gang som sysselmann i Oslosysla. I 1370 skal det ha brutt ut pest i området rundt Oslo igjen, noe som fikk konsekvenser for hverdagen til Magrete. Det skal ha ståttmagert til med penger og mat, og hun skrev derfor et brev til Kong Håkon om at hun ønsket å låne penger for å klare seg. I slutten av brevet dukker også navnet til Gaute opp, hvor Margrete skriver: «[...] og ikke vær vred på ham. Og heller ikke på Gaute Eiriksson, fordi han at han før ikke kunne komme etter dem, av den grunn at han ikke kunne bli ferdig før.»¹¹⁷ Hva Gaute var opptatt med, nevnes det ikke, men dette kan tyde på at

---

¹¹⁴ Enemark, «Danmark og unionen», 48.

¹¹⁵ Norsk biografisk leksikon, s.v. «Gaute Eiriksson», av Erik Opsahl. 13.02.2009. https://nbl.snl.no/Gaute_Eiriksson

¹¹⁶ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 89.

¹¹⁷ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 87.

Gaute var en politisk person som skulle ha blitt med Håkon 6. Håkon var i denne perioden utenlands og i krig sammen med Valdemar Atterdags, Magretes far, mot Kølnerføderasjonen.

Gaute står oppført i både kroningsbrevet og unionsbrevet, men uten segl på sistnevnte. Det er dermed klart han hadde tette bånd til Margrete. Noe som støttes opp i Opsahls artikkel i Nbl, hvor det kommer frem at Gaute ytet kronen politiske og militære tjenester, samt økonomiske midler, og til gjengjeld mottok han jordegaver. Inntektene hans kom fra jordegodsene og handel innen skipsfart. Det er også kjent at Gaute eide jord i Sverige gjennom DS, og i 1387 overga han godsene Vemssö, Fiskekithem og Forhirde i Västergötland til Vadstena Kloster.¹¹⁸ Gaute står dermed også som et eksempel på de internordiske aristokratene med interesser på tvers av riksgrensene. Opsahl sier at «flere trekk ved Gantes karriere er typiske for det riksbærende norske aristokratiet under de siste innenlandske kongene og unionskongedømmets første tid».¹¹⁹ Det er dermed ikke utenkelig at Gaute utnyttet det tette forholdet til kronen som et springbrett i karrieren og statusen sin, og dermed så kan inngåelsen av en union fra hans perspektiv ha vært høyst ønskelig. Likeledes for de andre aristokratene med gods i de andre rikene. Dermed må man stille spørsmål rundt det enkelte historikere har kalt en norsk motstand mot unionen.

3.5 Norsk motstand til inngåelsen av unionen

Lenge ble det få antallet av tilstedeværende norske aristokrater i Kalmar i 1397 sett på blant norske historikere som et klart tegn på at Norge ikke nødvendigvis ønsket å gå inn i en felles nordisk union. Lönnroth stiller spørsmål til det med en henvendelse til et brev sendt fra Rikard II av England til Margrete i 1393. Brevets innhold forteller om Erik som nylig har blitt kronet i Norge, og kan vente å tiltre tronen i Danmark og Sverige etter Margrete. Lönnroth stiller da spørsmål med at Eriks allerede kroning til konge av Norge, kan være en av årsakene til de få oppmøte at norske aristokrater i Kalmar i 1397.¹²⁰ Haug kommer med en god forklaring, som er noe utfyllende i Lönnroth sin, da hun påstår at et stort oppmøte av norske stormenn, ville svekket Eriks status som norsk konge etter kroningen i Oslo noen år tidligere. Margrete skal i følge Haug ikke ha ønsket det, og må muligens ha vært bevist i valget da hun ikke inviterte flere norske biskoper til Kalmar. Haugs forklaring virker veldig overbevisende i det hun mener at Erik

---

¹¹⁸ SDHK, No: 13302, Riksarkivet, digitalisert diplom, Riksarkivet. Date of issued: 1387 juni 17.

¹¹⁹ Norsk biografisk leksikon, s.v. «Gaute Eiriksson», av Erik Opsahl. 13.02.2009. https://nbl.snl.no/Gaute_Eiriksson

¹²⁰ Lönnroth, «Mötet i Kalmar 1397», 33-36.

allerede var konge av Norge, og kroningen i Kalmar kunne virke mer hovedsakelig som en kroning av Erik som konge av Sverige og Danmark, og så en felles nordisk union.¹²¹ De tolv nevnte norske aristokratene som deltok på møtet i Kalmar var Gaute Eiriksson, Jon Marteinsson, Jon Darre, Ogmund Bolt, Eindride Erlendsson, Alf Haraldsson, Gudbrand Erlingsson, Håkon Top, Gyrd Gyrdsson, Sigurd Bolt, Thorald Sigurdsson og Jon Henriksson. Gruppen av oppmøtte norske stormenn var ikke bare en tilfeldig samling av karene, tvert derimot. De var nemlig noen av de ledende og største aristokratene i Norge på den tiden, som Bolt, som var en av Norges mektigste familier og Gaute Eiriksson som hadde vært en nær støttespiller av Magrete siden hun bare var dronning av Norge. At de norske som møtte opp var blant de mektigste i riket, er blant argumentene som får Haug til å så tvil i gammel tolkning av en norsk motstand mot inngåelsen av unionen. Det var ikke noe behov for et nytt oppmøte av norske geistlige i Kalmar, da de allerede hadde vært til stede under Eriks kroning i Oslo i 1392. De norske stormennene var til stede i Kalmar for å være i kongens og dronningens nærvær.¹²²

Det oppstår et problem med det Haug referer til da hun sier at det tidligere blant norske historikere har vært sett på som en norsk motstand mot unionen. For et av hovedproblemene med å beskrive det som en norsk motstand gjør det noe uklart i hvem som er norske. Det virker nå klart og en enighet med mer moderne historikere at det ikke har vært noen norsk motstand i inngåelsen av unionen, med både Lönnroths og Haugs argumenter som gode og motbevisende mot motstand. Hvis man likevel ser nærmere på den norske historieskrivningen fra 1800-tallet, og det som blir beskrevet som motstand, så er det uklart hvem som er norske i den motstanden. Den norske motstanden og de norske kan helt klart ikke være den norske kongemakten. Gustafsson skriver overbevisende i sin artikkel «The Forgotten Union» om en norsk kongemakt med ambisjoner om å legge under seg mer landområder. I sin artikkel referer Gustafsson til Christensen som mener man i kongetittelen til Olav kan se de norske ambisjonene om å gjenvinne Sverige:

I følge Christensen, var kravene på Sverige kontinuerlig opphold av det norske regime med å titulere den nye kongen «kongen av Gotene» i det første kongelige brevet etter hans tiltredelse på den norske tronen i 1380: «Norges, Danmarks og

---

¹²¹ Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 211-215.

¹²² Haug, *Margrete – den siste dronning i Sverreætten* (Oslo: Cappelen, 2000), 216.

Gotenes konge.» Begrepet «Kongen av Svea og Göta», gjengis i latin som «rex Sveorum Gothorumque», som senere ble den svenske kongelige tittel.¹²³

Gustafsson stiller seg derimot tvilende til Christensens mening, og mener «Gotenes konge» kan bety konge av Gotland, som Olavs bestefar Valdemar hadde titulert seg med. Likevel virker Gustafsson overbevisende i sin artikkel med det han beskriver som norske ambisjoner om å gjenvinne Sverige, og utvide kronen. Dermed kan man diskutere hva tidligere historikere har ment med hva som ligger i å bruke begrepet norsk i en norsk motstand.

3.6 Lodehat – Fra lojal familie til opposisjonsfører

Vi så i kapittelet «Kronen og regimen regale» om hvordan Lodehat-familien gikk fra å være en beskjeden adelsfamilie til å bli blant unionens mektigste. På bakgrunn av sin onkels, Peder Jensen Lodehat, posisjon som en Margretes og Eriks mest lojale aristokrater, ble Jens Andersen Lodehat tildelt posisjonen som biskop av Roskilde etter Peders død. Dette var, som jeg tidligere gikk inn på, en ren konsekvens av den kirkepolitikk Margrete og Erik førte, ved å utnevne lojale geistlige i så viktige embeter. Kort tid innen Jens Andersens hadde tiltrådd som biskop i Roskilde, havnet han i stridighet med Erik, da Erik beslagla København, som tilhørte bispestolen. De kom til et forlik i 1421, som ikke helt gikk i favør for Jens Andersen.¹²⁴ Dbl artikkelen om Jens Andersen nevner Erslevs karakteristikk om Jens Andersen som en lojal følger av kronen. Erslev har mottatt kritikk fra Bruun som mener Jens Andersen førte en mye mer selvstendig politikk.¹²⁵ Hørby støtter opp under Bruuns kritikk mot Erslev, og Bruuns beskrivelse av Jens Andersen som en opposisjonsfører. Stridighetene rundt Københavnslott mellom Erik og Jens Andersen er da han ifølge Hørby skal ha visst seg gjeldende som opposisjonsfører. Det var i tomrommet og ledigheten etter Peder Lodehat at Erik så snitt til å beslaglegge slottet, og vant igjennom landsloven sin rett på slottet. Jens Andersen avslo derfor i 1421 å gjøre rettskrav om slottet, men Hørby utelukker ikke Jens Andersens muligheter for et nytt rettskrav angående slottet i senere tid.¹²⁶

---

¹²³ Gustafsson, «The Forgotten Union», 570-571.

¹²⁴ Den store danske, s.v. «Jens Andersen Lodehat», av Troels Dahlerup. 7.05.2009.
https://biografiskeksikon.lex.dk/Jens_Andersen_Lodehat

¹²⁵ Dansk biografisk leksikon, s.v. «Jens Andersen Lodehat», av Thelma Jexlev og Henry Bruun. 18.07.2011.
https://denstoredanske.lex.dk/Jens_Andersen_Lodehat

¹²⁶ Hørby, *Tiden fra 1340-1523*, bind 2, *Danmarks historie*, 157-159.

Den andre Lodehaten som oppnådde høy posisjon gjennom kronen var Jens Gereksson Lodehat. I 1408 fikk kronen og Peder Lodehat han innsatt som erkebiskop i Uppsala, som da førte til en danske på den viktigste posisjonen i den svenske kirken.¹²⁷ Det medførte til protester fra det svenske riksrådet, ettersom de anså det som en viktighet at innfødte menn skulle besitte rikenes posisjoner.¹²⁸ Jens Gereksson forble en upopulær erkebiskop blant det svenske riksrådet og den svenske kirken. På unionsmøtet i 1419 ble det tatt opp sak for å Jens Gereksson avsatt, noe som gikk i gjennom. Bruun beskriver det som et fremstøt for *regimen politicum* mot kongemakten på det grunnlag av at første del av domsavsigelsen viser et selvstendig politisk manifest.¹²⁹ Christensen motstrider Bruuns utsagn med den begrunnelse at domsavsigelsen ikke viser noen uenighet mellom kongen, den svenske kirken og stormennene i avsettelsen av Jens Gereksson.¹³⁰ Hørby går ikke i mot Bruun i sin referanse til han, og fremstiller det som riksrådernes samlede motstand mot kongemakten.¹³¹ Enemark er også enig med Bruun, uten å direkte referere til han, men meningene deres motstrider derimot ikke hverandre: «I dommens inledning betones imidlertid det nordiske stormandsmødes kompetence som danehoffets arvtager, et tydelig uttalt ønske om et forum for aristokratiske ideer.»¹³² Således virker det med god begrunnelse for at møtet i København 1419 må ses på som en seier for *regimen politicum*-ideologien, noe som også må ses i lys av Margretes bortgang, og Eriks alenestyre om kronen.

3.7 1400-tallets utvikling av *regimen politicum*

Min begrunnelse for mangelen på en *regimen politicum*-styrt union, har som tidligere begrunnet skyldtes en sterk kongemakt under Margrete. Under Eriks alenestyre begynner unionen å fragmentere noe, og det er passende det skuespiller Lars Mikkelsen, fortelleren i DR dokumentaren om Danmarks historie sier:

Etter Margretes død viser det seg vanskelig å holde på Kalmarunionen, uten hennes diplomatiske evner. Da hennes adoptivønn, Erik av Pommern, skal stå på

---

¹²⁷ Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk forlag A.S., 1997), 140-141.

¹²⁸ Etting, *Margrete den første – en regent og hendes samtid* (København: Nordisk forlag A.S., 1997), 159.

¹²⁹ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 51.

¹³⁰ Christensen, *Kalmarunionen og nordisk politik 1319-1439* (København: Nordisk Forlag A/S, 1980), 190.

¹³¹ Hørby, *Tiden fra 1340-1523*, bind 2, *Danmarks historie*, 160.

¹³² Enemark, «Danmark og unionen», 48.

egne ben som unionskonge, får han raskt problemer med svenskene, som heller vil ha deres egen konge. Så det går faktisk ad Pommern til.¹³³

Erik havnet i sin regjeringstid alene i stadige konflikter og krangler med aristokratiet. Konflikter som viste at han alene uten Margretes oversyn ikke klarte å håndtere den økende misnøyen fra aristokratiene. Det er i denne perioden Maalbjerg beskriver utviklingen av *regimen politicum* blant de danske og norske stormennene som en prosess, som kom til sitt lys ved det danske riksråds avsettelse av Erik i 1439.¹³⁴ Perioden i Kalmarunionen for *regimen politicum* kan etter min mening sies å ha påbegynt først etter hennes død i 1412, og gradvis hatt en utvikling. Grunnlaget for min mening rundt det skyldes det faktum at kongemakten var så sterk under hennes styre, og hun besatt diplomatiske evner Erik manglet.

Mye av opprøret mot Erik har sinne røtter fra Nyborgdommen fra 29. juli 1413 da Peder Lodehat tildelte hertugdømmet Slesvig til kong Erik og kongedømmet Danmark. Dommen gir klare bestemmelser på at Slesvig er, og skal forbli et len i det danske rike, og forholde seg det danske rikets lover.¹³⁵ Grunnlaget i Eriks innkreving av Slesvig kom som en følge av de utallige holsteinske angrep, som stred mot dansk lovgivning om en lensherre angrep mot kongen. I tillegg mente han at Holstein skulle tilfalle han som arv fra hans mor, Margrete.¹³⁶ Hedemann skriver på samme side at Erik hadde et krav på Slesvig gjennom arv:

Situationen omkring nyborgdommen var tilspidset. Kong Erik var sterkt polemisk, og vi kan naturligvis ikke tillade os at gå ud fra som et uomtvisteligt faktum, at Slesvig ifølge samtidens stats- og retsnormer burde tilfalde Erik som arv; et faktum er det dog, at den kongelige ideologi ikke havde nogen uvilje indbygget i sig mod arv gennem spindesiden, hvilket støtter det forhold, at arvebestemmelserne i unionsbrevet snarere har været udtryk for kongelig ideologi end et rådskonstitutionalistisk forsøg på at dæmme op for samme.

---

¹³³ (Min oversettelse) «Efter Margarets død viser det sig hurtigt, at det er svært at holde sammen på Kalmarunionen uden hendes diplomatiske evner. Da hendes adoptiv søn, Erik av Pommern, skal stå på egne ben som unionskonge, får han hurtigt et problem med svenskerne, som hellere vil have deres egen konge. Så det går faktisk ad Pommern til.» DR Undervisning, *Historien om Danmark*

¹³⁴ Maalbjerg, "Regimen Politicum" and "Regimen Regale", 143-144.

¹³⁵ DGS, nr. 167-68, digitalisert diplom. Rigsarkivet.

¹³⁶ Hedemann, «Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig», 45.

Det Hedemann referer til om arvelov i unionsbrevet må ha sitt grunnlag i delen: «[...] og hun må lade gjøre et muligt testamente efter sig, og det skal overholdes, dog således at landene og slottene kommer frit og upåttalt til kongen, [...]».¹³⁷ Unionsbrevet gir klare bestemmelser for arven til Erik fra Margrete. Kroningsbrevet derimot inneholder ikke noen bestemmelser om arv slik unionsbrevet gjør, og dermed tyder det på at Erik kunne styre etter det dokument som passet hans best i ulike scenarier. Hedemann referer til Christensens om at rådsaristokratiet ikke hadde mulighet til å gå imot det faktum at Slesvig var sikret for Erik gjennom arv i de bestemmelser i unionsbrevet. Likevel så omtaler ikke dommen fra Nyborg Eriks rett som arvelig.¹³⁸

Dommen 1413 har vært oppfattet som uttrykk for Eriks formalisme og rethaveri, men skal måske snarere ses som et ganske raffinert middel til at ramme ikke kun greverne (hvis magt i hertugdømmet var minimal) men også eller navnlig de holstenske adelsmænd der havde slesvigske slotte i pant, men ikke ønskede at være underlagt Slesvigs lensherre, den danske konge. Flere af dem synes efter dommen 1413 at have foretrukket at gå i Eriks tjeneste.¹³⁹

Det Dbl artikkelen til Hørby tar opp med at flere av de holsteinske adelsmenn foretrakk å gå i Eriks tjeneste kan muligens skyldes årsaken at Nybergdommen ikke omtalte Slesvig som et arverike for Erik, men bare som len i det danske rike. Et annet faktum kan være at det sannsynligvis lønnet seg å fortsette deres tjeneste hos Erik for å beholde gods og slott i Slesvig. Viktigheten med Nybergdommen er det nevnte punkt ovenfor, nemlig at danehoffet ikke godkjente Slesvig som et arverike for Erik, men som et len tilhørende det danske kongeriket. Dermed tyder det på at det danske aristokratiet gikk noe i mot kongemakten.

Eriks fetter, Sigismund, keiseren av det tysk-romerske riket, hadde i Keiserdommen fra 1424 gitt Slesvig til den danske kronen. De holsteinske grever nektet derimot å anerkjenne den keiserlige dommen, og dermed ble det i 1425 innkalt til unionsmøte. Diskusjonstematikken handlet hovedsakelig om hvordan kronen skulle forholde seg til de holsteinske grevene. De danske aristokratene støttet Erik i ønsket om krigføring, ettersom de mente forhandlinger over ett lens

---

¹³⁷ danmarkshistorien.dk, «Unionsbrevet 1397 om regeringsudøvelsen i Kalmarunionen».

¹³⁸ Hedemann, «Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig», 45.

¹³⁹ Dansk biografisk leksikon, s.v. «Erik 7. af Pommern», av Kai Hørby. 30.05.2014.
https://biografiskeleksikon.lex.dk/Erik_7._af_Pommern

som tilhørte dem lovmessig, ikke var rette metode. De svenske og norske aristokratene var trette av Eriks konstante krigføring mot Holstein, blant annet på grunn av de påfølgende skattene som ble påført grunnet krigføringen. Dette er den første gangen kildene nevner at svenskene og nordmennene viste sin misnøye med kongemakten.¹⁴⁰

Den påførende skatteinnkrevingen av Erik for hans utenrikspolitikk ble et bristepunkt for kongemakten. Likevel på det presiseres at den høye skatteføringen av kronen ikke var noe nytt som kom av en følge rundt stridighetene om Slesvig. Under Margretes tid hadde kronen påført økte skatter, noe som fortsatte inn i Eriks regjeringstid, og naturalias kattene ble omsmeltet til mynt. Valutaene i Sverige og Finland, og mest trolig også Norge ble nedskrevet i verdi, og slik kunne kronen manipulere beskatningen til sin fordel. Som en følge av dette ble det i Sverige innført flere skattereformen for å styrke rikets valuta. Det ble også innført ekstraskatter, noe som gikk ut over de mindre lenene i rikene. De høye skattene og misnøyen av Eriks lens- og slottspolitik fikk det svenske aristokratiet til å reagere, og det ga en grobunn for *regimen politicum*-ideologien.¹⁴¹ Opprøret i 1434 må ses på som en følge av stadige stridigheter mellom Erik og aristokratiet, og følgene av opprøret er å regne som et utslag i *regimen politicum*-ideologien.

3.8 Konflikt og opprør mot Erik

I 1426 etablerte i tillegg Erik toll i Kattegat for båter som baserte, noe som førte til med stridigheter med hansaene. Lübeck ledet da i respons en hansablokade av skandinaviske havner, noe som førte til problemer for den svenske jern og kopper eksporten. Dette var en av hovedårsakene til Engelbrektopprøret i 1434, som begynte med at opprør i kobber-distriktet Dalarna i Sverige. Det svenske riksrådet allierte seg med Engelbrekt, og mente at Erik brøt svensk lov.¹⁴² Som en følge av Eriks krigføring med hansaene, ble skattene også hevet, noe som også var en av årsakene til økt misnøye i Sverige. Det var ikke ønskelig der å skatte en krigføring mot de tyske hansabyene, som først og fremst var en dansk interesse, og ikke svensk. Dette strider litt mot noe av innholdet i unionsbrevet fra 1397, hvor det ble fastslått at kongen skulle styre det utenrikspolitiske. Det svenske aristokratiet stiller dermed sin misnøye til kongsmakten,

---

¹⁴⁰ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 56.

¹⁴¹ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 56-57.

¹⁴² Nicholas, *The Northern Lands*, s. 56-57.

og viser sin egen makt ovenfor den makten kongen ble gitt i Kalmar. Linton legger likevel til at hovedårsaken til det svenske riksrådets allianse med Engelbrekt ikke kom som en følge av de nye pålagte skattene, men som en følge av det stadig økende antallet utenlandske aristokrater i Sverige under Erik. Linton beskriver det slik: «De svenska adelssläkternas möjligheter, att förvärva ny jord begränsades: det kan man se av deras minskade donationer till andliga institutioner.»¹⁴³ Dette resulterte i en frustrert svensk adel, da det brøyt med unionsbrevets bestemmelser om at innfødte var forbeholdt rikenes posisjoner. Gjennom Lintons beskrivelse, så oppsto opprøret mot kongemakten i Sverige, og som en følge av de høye skattene som ble påført av Erik.¹⁴⁴ Etter min mening glemmer Linton å nevne en annen viktig årsak, men er inne på tema, nemlig at de som krevde inn Eriks skatter i Sverige oftest var danske aristokrater.

Regale politicum-ideologien er etter min mening mest passende å snakke om fra 1400-tallet og utover, da riksrådene for første gang i unionsperioden konkurrerte mot kronen om makt. Prosessen i Sverige for å få avsatt Jens Eriksen, lensmann på Västerås slott, på det grunnlag at han hadde gjort urett mot bøndene, må tas i betraktning som et svensk riksråd som kjemper mot innsettelsen av utenlandske adelsmenn i Sverige. Hele Engelbrekt-konflikten vekket ikke bare en reaksjon fra det svenske riksrådet, men også det norske.¹⁴⁵ Det danske riksrådet gikk også i mot kongen under forhandlingene i Kalmar 1. juli-23. august 1436, da de ville at Erik skulle forholde seg til unionsbrevets bestemmelser og respektere landets lover, og styre etter dem.¹⁴⁶ Forhandlingene i Kalmar er etter min mening et klart tegn på at riksrådene nå valgte å samarbeide mer for å sikre sitt maktgrunnlag innad i unionen. Det at de i det hele tatt fikk muligheter til å ytre slik motstand mot kongemakten, kan helt klart ikke benektes det faktum at kronen nå var svakere enn under Margrete. Det står da som enda et eksempel på at det kun var en sterk kongemakt som dempet opp om riksrådernes søken mot mer *regale politicum*. Karl Knutsson Bondes periode i det svenske riksrådet under Eriks siste dager som regent, er etter min mening et av de klareste eksemplene på et mer selvstendig aristokrati i unionens tidlige fase. Karl Bonde tok en ledende rolle allerede under Engelbrektopprøret, og forble en sterk motmakt mot Eriks kongemakt. Det faktum at Karl Bonde i 1438 ble riksforsander viser en sterk

---

¹⁴³ Linton, *Sverige i unionen*, s. 43-44.

¹⁴⁴ Linton, «Sverige i unionen», 44.

¹⁴⁵ DGS, nr. 5127, digitalisert diplom. Rigsarkivet.

¹⁴⁶ DGS, nr. 5144, digitalisert diplom. Rigsarkivet.

motstand mot en union styrt ut i fra en *regimen regale*-ideologi, og som en konsekvens av det, brøt han og det svenske riksrådet med kong Erik.¹⁴⁷ I 1439 ble Christoffer av Bayern valgt til ny dansk konge, og det svenske riksrådet fulgte opp senere samme år. Det norske riksrådet ønsket å beholde unionen, trolig på grunn av arvelovene i riket, men ble til slutt presset av det svenske og danske riksrådet, så i 1442 ble Christoffer også norsk konge.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ Norsk biografisk leksikon, s.v. «Knut 1 Knutsson Bonde», av Erik Opsahl, 13.02.2009.
https://nbl.snl.no/Karl_1_Knutsson_Bonde

¹⁴⁸ Norsk biografisk leksikon, s.v. «Erik av Pommern», av Eldbjørg Haug, 13.02.2009.
https://nbl.snl.no/Erik_Av_Pommern

4. Kalmarunionen i sammenlikning med Polen-Litauen

I 1386 ble Polen og Litauen forent under samme monark, da den polske tronarvingen Hedvig giftet seg med den litauiske storfyrsten Jogaila, som tok kongenavnet Vladislav III.¹⁴⁹ Polen og Litauen hadde da bare kongefelleskap, og ble en samlet union først med traktaten fra 1569. Jogaila hadde ingen intensjon om at Litauen skulle bli inkorporert inn i det polske riket, men heller at de to skulle fortsette som to separerte riker, men da med felles konge.¹⁵⁰ Et problem med å bruke Polen-Litauen i en sammenlikning med Kalmarunionen, er nettopp det Frost skriver på samme side. Polen og Litauen var to helt forskjellige stater ved inngåelsen av kongefelleskapet. Polen var et katolsk rike, mens Litauen var en samling av hertugdømmene Vilnius og Trakai, under en løs kongemakt. Litauiske befolkningen var også Europas siste hedninger på denne tiden.¹⁵¹ Et av problemene som oppstår her med en sammenlikning med Kalmarunionen, er at Skandinavia på denne tiden var mye mer kulturelle like, hadde hatt kongefelleskap tidligere, hadde felles religion, og var mer flettet inn i hverandre gjennom politiske allianser på tvers av riksgrensene. Likevel så er det også en fungerende sammenlikning sett fra et politisk synspunkt, da Polen-Litauen og Kalmarunionen var mer unioner med kongefelleskap enn rene unioner. På lik linje med Kalmarunionen ble Polen-Litauen prøvd forent mer en union gjennom nyere traktater og unionsbrev opp igjennom unionens levetid.

4.1 Dokumentene ved inngåelsen unionene 1385 og 1397

Den 13. juni 1397 ble det laget to brev som definerer starten på Kalmarunionen. Det første er kroningsbrevet som hyller Erik av Pommern som konge over rikene Norge, Sverige og Danmark. Det andre er unionsbrevet som tar opp kongefelleskapet mellom de tre nordiske rikene, og hva kongefelleskapet innebærer. Den 14. august 1385 i den polske byen Krevo, ble Krevo-traktaten skrevet. Det var en traktat som innebar Jogailas godkjennelse av vilkår for å gifte seg med Hedvig av Polen. Foruten at Krevo og Kalmar har en «k» i starten, har byene mer til felles.

---

¹⁴⁹ Store norske leksikon, s.v. «Polens historie», av Jardar Seim og Sten Lundbo, 18.02.2020 https://snl.no/Polens_historie.

¹⁵⁰ Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania*, 61.

¹⁵¹ Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania*, 61-67.

Begge er byer som startet kongefelleskap mellom riker, og ledet til unioner. Krevo-traktaten ble et dokument på lik linje med kroningsbrevet og unionsbrevet fra Kalmar, som innebar en offisiell start på kongefelleskap mellom riker. Innholdet i de forskjellige dokumentene derimot er noe annerledes.

Frost er klar på at Krevo-traktaten ikke var en traktat for inngåelse av en union, men heller en bekreftelse på krav til Jogaila for at han fikk Hedvig sin hånd i ekteskap.¹⁵² Sann sett så er det mer passende å sammenlikne traktaten med kroningsbrevet av Erik av Pommern, enn unionsbrevet. Likevel så oppstår det også der et problem med sammenlikningen av dokumentene. Krevo-traktaten ses mer på som er personlige avtale mellom tre partier; Jogaila, hans hedenske brødre og Vytautas på litauisk side, Elisabeth av Bosnia, moren til Hedvig, og representant for Angevin¹⁵³ på den ene siden, og på den andre *corona regni Poloniae*, representanter for den polske kronen.¹⁵⁴ Dermed skiller traktaten som førte til en union mellom Polen og Litauen seg fra traktatene som førte Norge, Sverige og Danmark inn i union. Den klare forskjellen er hvordan både kroningsbrevet og unionsbrevet stadfester Erik som konge over de tre rikene Norge, Sverige og Danmark, og ikke sammenliknes som en bryllupsavtale som Kravo-traktaten ifølge Frost er. Erik giftet seg ikke med en tronarving av et av de nordiske rikene, men fikk heller riket mer som arv etter sin adoptivmor Margrete. Dermed er det en klar forskjell på Kalmarunionen og Polen-Litauen i inngåelsen.

Dokumentene gir også forklaring til forskjellen på opphavet av unionene. Kalmarunionen ble mer til ved en selvfølge om krav på tronene. Som fortalt så arvet Magrete sin sønn Olav den norske tronen etter sin far, kong Håkon VI og den danske tronen etter sin morfar Valdemar Atterdag, som døde uten en mannlig arving. Den svenske tronen ble forhandlet frem av Margrete, likevel var Olav i tronarverekkefølgen etter både sin far som var konge av Sverige mellom 1362-1364, men også Olavs farfar som var norsk-svensk konge. Da Olav døde, var Margrete uten mannlig arving, men fortsatt den regjerende personen av de tre skandinaviske rikene, og med valget av Erik som sin arving og adoptivsønn, ble han dermed rettmessig konge

---

¹⁵² Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania*, 49

¹⁵³ Angevin-dynastiet kom opprinnelig fra Frankrike, men hadde gjennom nettverk, ekteskap, fått familiegrener ut i andre kongeriker i Europa. Kasimir III av Polen var Polens siste konge av Angevin-dynastiet, og hans søster, Elisabeth av Bosnia, var mor til Hedvig av Polen.

¹⁵⁴ Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania*, 50.

av Norge, Sverige og Danmark. Dermed kan man se at Kalmarunionen ikke ble til gjennom en «tilfeldighet» av et ekteskap mellom kongelige i to riker, men til som en følge av Olav sine krav på tronene i de tre rikene.

Dokumentene fra Kalmar stadfester også, etter moderne begrepsbruk, at de tre rikene var å regne som en personalunion. «[...] vår herre kong Erik og hans tre kongeriker, Danmark, Sverige og Norges [...]»¹⁵⁵ Beskrivelsen av Erik i kroningsbrevet legger til grunne for begrepsbruken av union om Kalmarunionen. Kroningsbrevet legger til grunne for en form for fellesskap mellom de tre rikene, ikke ved bruk av ordet union, men med et kongefellesskap.

[...] så har alle vi omtalt, med flere av disse rikers menn etter råd og med god vilje og samtykke fra alle de nevnte tre kongerikers innbyggere, både biskopper, prelater og andre geistlige, ridderskapet og det menige folk og på alle disse tre rikers vegne nå her i Kalmar nestforledne trinitatis søndag vært til stede og fullbyrdet fornevnte vår herre, kong Eriks kroning, da han av Guds nåde ble kronet i faderens, sønnens og den hellige ånds navn til å være, og med Guds hjelp å forbli kronet konge over alle disse tre kongeriker, Danmark, Sverige og Norge [...].¹⁵⁶

Eriks beskrivelse som konge over tre riker, skiller seg ut fra Jogaila, som ikke blir beskrevet som herre over Polen, kun Litauen. I avtalen fra Krevo, så er det Hedvig som blir beskrevet som monarken over Polen. Jogaila blir heller ikke beskrevet med fremtidig blick som herre over Polen. Kroningsbrevet fra Kalmar derimot gir skriftlig bevis på at de tre nordiske rikene nå er forent under samme konge, og det er dermed lettere å si at de tre rikene er i en union. Likevel er det også verdt å merke seg at kroningsbrevet legger veldig trykk på ordet rike, og beskriver alltid

---

¹⁵⁵ (Min oversettelse) «[...] wor herræs koning Erics oc hans thry konungzrikes, Danmarcs, Suerikes, oc Norghes [...]» Hyllingsbrevet for kong Erik av Pommern fra de tre nordiske rikers råd og menn. Norske middelalderdokumenter. 378.

¹⁵⁶ (Min oversettelse) «[...] tha hafue wi alle fornempde met flere thisse rikes men efter alle thisse fornempde thry koningxrikes inboendes mens, bothe biscopes, prelates, klerkes, ridderscaps oc meningheetz radh, gothwilghee oc samthuyt oc wppa alle thisse thry rikis weghnæ nw hær j Kalmarn wpa sancte trinitatis søndach, som nw nest war, nær warit oc fullbordhet fornempde wor herræs koning Erics krunlise, tha han aff Gudz nadhe krunith warth j nafn Fadhers oc Søns oc then Helghe Andz at wæræ oc at blifue met Gudz hielp een krunith koning ouer alle thisse thry koningxrike, Danmarc, Suerike oc Norghe [...]» Hyllingsbrevet for kong Erik av Pommern fra de tre nordiske rikers råd og menn. Norske middelalderdokumenter. 378.

Norge, Sverige og Danmark som egne riker. Det legger også grunn til å kalle Kalmarunionen en personalunion.

4.2 Unioner gjennom forhandling

Frost kommer med en klar sammenlikning om inngåelsen av Kalmarunionen og Polen-Litauen, som er viktig i den form at begge unionene ble etablert. Rikene i Kalmarunionen og Polen hadde klare lover om arverekkefølgen til tronen. I følge Frost var det ikke gitt at verken Erik eller Jogaila skulle bli konger over hver sine unioner, da det i de skandinaviske rikene og i Polen fantes menn med større krav på tronen.¹⁵⁷ Som nevnt i kapitlet «Regimen Regale», hadde Albrekt et klart krav på den norske tronen, da han som mannlig arving hadde krav gjennom å være nevø av kong Magnus. Historiker Randi Wærdahl nevnte på en middelalderkoferanse holdt ved Det norske videnskapelig akademi 24. april at kvinner alltid var avhengige av menn. Enten det var gjennom ektemann eller slektninger. Det gjør det klart at en mann med krav til tronen kunne stille noe sterkere krav enn Margrete. Frost forenkler likevel noe med valget av Erik til konge i sin beskrivelse. Han ser ut til å glemme det faktum at Margete allerede tidligere under sønnen Olav hadde opparbeidet seg mye makt innad i Danmark og Norge, som gjør at valget av Margrete til rikenes «Fullmektige formynder og rette husbonde» mer kommer som en selvfølge, og ikke gjennom et valg tatt av de danske og norske riksrådene.

4.3 Vilnius-Radom

Jogaila var på vei til å forlate Polen i 1399 da hans kone, Hedwig, døde. Makten hans i Polen virket da noe usikker for han, og ettersom kongetittelen hans var legitimert gjennom ekteskapet med konen, regnet han med å miste den etter hennes død. De polske aristokratene forsikret han derimot om at han skulle forbli konge etter hennes død, og fornyet deres eder til han. Jogaila var nå *de facto* herre over Polen og Litauen, men Litauen bare i tittel. Hans fetter, Vytautas, hadde fått makten og oppgaven å styre Litauen, og tatt tittelen *dux Lithuaniae*. Vytautas fryktet at dersom Hedwig skulle dø barnløs, ville Jogaila returnere til Litauen, og kreve makten tilbake i storfyrstedømme. Jogaila var også avhengig av Vytautas støtte for å forhindre det de fryktet for en innlemmelse av Litauen under den polske kronen. De to fetterne møttes derfor i 1401 for å diskutere fremtiden til unionen og arverekkefølgen. Avtalen de skulle komme til enighet i

---

¹⁵⁷ Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 50-53.

Vilnius, og som senere skulle gå gjennom godkjenning i Radom har blitt oppkalt etter de to byene.¹⁵⁸ Mange historikere har ansett Vilnius-Radom-traktaten som startfasen på unionen mellom Polen og Litauen, men Frost er noe forsiktig med det, men mener den er meget betydelig som en traktat som virker som en grunnstart på en kommende union. Vilnius-Radom-traktaten bærer noen sammenlikninger med kroningsbrevet fra Kalmar i betydning, bruksområde av traktaten, maktfordeling og en klar titulering av en monark over flere riker.

Jogaila fikk tittelen *supremus dux Lithuaniae av heres Russiae*, som da sørget for hans suzeranitet over Vytautas og storfyrstedømme Litauen. Vytautas fikk beholde tittelen sin *dux Lithuaniae*, men hans tittel skulle ikke være arvelig, og både tittel og makt skulle tilbakefalle til Jogaila etter Vytautas død. Den litauiske eliten som godtok punktene i avtalen, sverget ikke bare til Jogaila som *supremus dux Lithuaniae*, men også til kronen og kongeriket Polen. På papiret var Polen og Litauen nå likestilte, og Jogaila skulle styre rikene uavhengige fra hverandre. Likevel følte den polske eliten seg selv som den overlegne parten i kongefellesskapet.¹⁵⁹ Den polske eliten skal ifølge Frost ha forstått at Litauen ikke kunne bli innlemmet i kongeriket Polen, og at Jogaila hadde rett til å styre storfyrstedømme uavhengig, men at det gradvis skulle bli innlemmet. Det er en likhet med det grunnlaget gitt av kroningsbrevet og unionsbrevet fra Kalmar med den danske elitens forsøk på å styre unionen fra Danmark utover unionens tid. Hvordan Erik besatt styrende posisjoner i Sverige med danske adelsmenn.

4.4 Unionenes motsetninger

Vi har sett tidligere hvordan unionsbrevet inneholdt bestemmelser om å ivareta rikenes egne lover. Den formening om at unionsbrevet ivaretok rikenes selvstendighet i fellesunionen, var slik jeg har motbevist i strid med realiteten. Kongemaktens økende sentralisering av makt, gjorde at makten havnet hos kongemakten og dens hoff. Dermed fikk kronen, som Hervik nevner, muligheten til å selv påføre skatter i rikene, uten å måtte ha rådernes samtykke.¹⁶⁰ Innførelsen av nye skatter i Kalmarunionen skiller seg derimot noe ut fra de nye skattene som ble innført i Litauen etter unionsskapelsen. Ifølge Filipczak-Kocur ble det polske skattesystemet innført i

---

¹⁵⁸ Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 90-94.

¹⁵⁹ Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 93-96.

¹⁶⁰ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 56-57.

Litauen, med relativt få endringer. Inntektene og utgiftene ble derimot separert mellom rikene.¹⁶¹ Det skiller seg ut fra den praksis som ble ført av Erik og Margrete. De skal ikke ha ført inn et rikes skattesystem over på de andre rikene, men derimot innførte nye skatter som var relativt like i alle rikene. Det faktum at det polske skattesystemet ble implementert i Litauen, kan tyde på Polen som en sterkere unionspart enn Litauen. Summene som ble innkrevd og utgiftene av Erik, ble i motsetning til Polen-Litauen ikke separert mellom rikene, ettersom skattene var ment som finansieringsmiddel for utgiftene fra Eriks utenrikspolitikk.

Filipczak-Kocurs beskrivelse av den separerte økonomiske delen av unionen kan tyde på at kongefelleskapet ikke var så kompakt. Argumentet finner støtte hos Lane:

«Vytautas var den første av mange litauere som ønsket å reversere den dynastiske unionen med Polen. Denne saken var ikke diktet av fiendtlighet eller ignoranse mot det latinske Vesten; Vytautas snakket både tysk og latin, og hadde vært på gjennomreise i Vest- og Sør-Europa. Han var først og fremst bekymret litauisk uavhengighet, som han mente kunne oppnås hvis storhertugdømme ble forhøyet til et kongerike, med han selv som kronet monark. Uavhengighet ville sikre Litauen likestilt status med Polen, og befri riket fra polsk innblanding.»¹⁶²

Uavhengighetsfølelsen i tidlig unionsfase kan dermed ses sterkere i Litauen enn i noen av de tre nordiske rikene. Det er i tillegg viktig å se skilnaden i det perspektiv at ønske om uavhengighet kom fra det øvrige ledersjiktet i Litauen, mens i Kalmarunionen valgte riksrådene i første omgang å diskutere. Det tyder på at Kalmarunionen var en mer kompakt union

4.5 En fremvoksende elite

---

¹⁶¹ Filipczak-Kocur, «Poland-Lithuania before Partition», 443.

https://books.google.no/books?id=U24IRLy_qT8C&pg=PA443&dq=poland-lithuania&hl=no&sa=X&ved=0ahUKEwjc0--j_tbpAhVlo4sKHeOnBYY4ChDoAQg5MAI#v=onepage&q=poland-lithuania&f=false

¹⁶² (Min oversettelse) «Vytautas was only the first of many Lithuanians who wanted to reverse the dynastic union with Poland. This course was not dictated by hostility to, or ignorance of, the Latin West; indeed Vytautas spoke both German and Latin and had travelled in Western and Southern Europe. He was concerned above all for Lithuanian independence which he believed could only be achieved if the Grand Duchy were elevated into a kingdom, with himself as crowned monarch. Independence would grant Lithuania equal status with Poland and free it from Polish interventions.» Lane, *Lithuania: Stepping Westward*, 21-22.

https://books.google.no/books?id=hoxSAwAAQBAJ&pg=PR17&dq=poland-lithuania&hl=no&sa=X&ved=0ahUKEwjc0--j_tbpAhVlo4sKHeOnBYY4ChDoAQhcMAY#v=onepage&q=radom&f=false

Det var ikke vare 1300-tallets Norden som så en fremvekst av makt hos eliten. Jeg har tidligere avdekket fremveksten av *rådskonstitusjonalisme* i Norden. Også i Polen hadde det vokst det frem en mektig elite i denne perioden. Fremveksten skyldtes en sosial endring hos den polske eliten. Det hadde vært en gradvis overgang fra klansystem til å vokse frem en nobilitet mer lignende det vestlige og sørlige Europa. Klanene hadde gått over til å bli adelsfamilier, men det ble først gjort rettslig under Kasimir III av Polen.¹⁶³ Det tydes gjennom Frosts del om stridighetene rundt Vytautas at Jogaila var avhengig av å rådføre seg med den polske eliten rundt bestemmelsene, og det polske aristokratiet fremstilles dermed som noe sterkere enn i Kalmarunionen. I Litauen derimot, beskriver Stone en klar motsetning til det polske tilfellet:

Storhertugene førte en sentraliserende politikk over deres vidstrakte rike, og var i kontroll av krongods og styrte direkte over adelen og allmuen. De samlet inn ordinære skatter, men trengte riksrådets godkjenning for ekstra militære skatter. Kongelige rettigheter til valuta, salt, alkohol og andre ressurser førte inn inntekter. Kongelige lensherrer styrte de militære, juridiske og økonomiske saker i deres distrikter, og kongelige gods ga storhertugen soldater.¹⁶⁴

I Litauen vises det dermed å være en relativt sentralisert stat, som kan ligne mer på Kalmarunionen.

4.6 Statsforskjellene mellom Polen-Litauen og Kalmarunionen

Polen-Litauen var helt klart en personalunion. Unionen ble til gjennom ekteskap av Jogaila og Hedvig i 1386. Snls definisjon på personalunion passer inn i den type union Polen og Litauen inngikk ved giftemålet: «Personalunion, statsforbindelse mellom to selvstendige stater; består i at statsoverhodet er felle, og det ikke er en følge av en folkerettslig avtale, men av tronfølgerreglene i de to land».¹⁶⁵ Krewo-traktatens manglende rettsstyrende premisser viser at det mer kan regnes som en bryllupsavtale enn en unionstraktat, noe som ironisk viser at verken Kalmarunionen eller

---

¹⁶³ Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania*, 61-64.

¹⁶⁴ (Min oversettelse) «Grand dukes pursued centralizing policies over their vast realm, controlling crown domains and ruling directly over noble and commoner inhabitants. They collected regular taxes, but needed council approval for additional military taxes. Regalian rights to coinage, salt, alcohol and other resources brought in revenue.» Stone, *The Polish-Lithuanian State, 1386-1795*, 5.

https://books.google.no/books?id=LFgB_l4SdHAC&printsec=frontcover&dq=poland-lithuania&hl=no&sa=X&ved=0ahUKEwj2mcGT_NbpAhWNwqYKHWB8DOQQ6AEIUzAE#v=onepage&q&f=false

¹⁶⁵ Store norske leksikon, s.v. «Personalunion», av Thomas Chry. Wyller, 19.11.2013. <https://snl.no/Personalunion>

Polen-Litauen hadde en unionstraktat som førte en unionspolitikk, da med referanse til kroningsbrevet.¹⁶⁶ En særdeles merkbar forskjell derimot er at kroningsbrevet omtaler et kongefelleskap, og således kan brukes om en etablering av en union. Likevel kan ikke Krewotraktaten avskrives helt som en unionstraktat av det faktum at den som gifteavtale er mellom to riksstyrere. Klart er det derimot at ved inngåelse av unionene la brevene fra Kalmar opp til en mer gjennomført unionsinngåelse, ettersom unionsbrevet inneholder visse bestemmelser.

Det er Vilnius-Radom-avtalen fra 1401 som blir det anerkjente møtet blant historikere som danner grunnlaget for personalunionen mellom Polen og Litauen, ettersom Jogaila blir anerkjent som øverste leder i Litauen som en følge av enighetene. Frost stiller spørsmål rundt det ettersom Polen ikke innlemmet Litauen under kronen.¹⁶⁷

Jogaila utviklet etter hvert den samme strategi som Margrete for å sørge for lojale menn:

[...] (Jogaila) kom til Polen som en fremmed, og fulgte den politikk han fikk anbefalt av de kongelige rådgiverne som arrangerte hans tiltredelse til den polske tronen. De var for det meste mektige herrer fra lille Polen, og dronning Hedvig. Etter kroningen som konge av Polen, som egen rett da Hedvig døde i 1399, bygget Jogaila gradvis opp sin egen krets av rådgivere. Han startet med et kanselli bestående av flere sekretærer som økte til et dusin etter 1417 fordi antallet av dokumenter som ble håndtert av kansellet nesten doblet i Jogailas lange regjeringstid. Jogaila befrikk seg gradvis fra kontrollen fra lille Polens magnater gjennom å promotere godt utdannede klerker fra mindre adelsfamilier eller borgerklassen, som da skyldte han deres karrierestigning. Magnatene forble innflytelsesrike, og fulgte enkelte ganger deres egen politikk, særlig i Litauen.¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania*, 47-50.

¹⁶⁷ Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania*, 94-95.

¹⁶⁸ (Min oversettelse) «[...] (Jogaila) came to Poland a stranger and followed the policies recommended to him by the royal advisers who arranged for his accession to the Polish throne, mostly great lords from Little Poland, and Queen Jadwiga. After gaining confirmation as king of Poland in his own right when Jadwiga died in 1399, Jagiełło built his own core of advisers slowly, starting with a chancellery of several secretaries that increased to a dozen after 1417 because the number of documents handled by the chancellery approximately doubled in J Jagiełło's long reign. Jagiełło gradually freed himself from the control of the Little Poland magnates by promoting well-educated clerics from the lesser nobility or burgher class who owed their rise solely to him, but the magnates remained influential and sometimes followed their own policies, particularly in Lithuania.» Stone, *The Polish-Lithuanian State, 1386-1795*, 9.

I perioden frem til Eriks avsettelse, er det lite som tyder på at Polen-Litauen kom til å vare mye lengre enn Kalmarunionen. Etter avsettelsen av Erik, valgte alle de nordiske rikene sammen konge, Christoffer av Bayern, så det kan ikke virke som det var utenkelig for riksrådene at de ønske å beholde unionen. En viktighet i forskjellen det derimot er viktig å nevne, er det faktum at Kalmarunionen besto av to maktsøkende og uavhengige riker, i Sverige og Danmark. Riksstyringen til Jogaila vises da å være lik den til Margrete og Erik, og den polske delen av unionen kan regnes som et *regimen regale*-styrt rike.

Det drøftes blant historikere om Horodło-pakten la opp til en personalunion mellom Polen og Litauen. Gjennom Frosts beskrivelse virker det mer som enda et grunnlag.¹⁶⁹ Dermed er det en klar skilnad mellom Kalmarunionen og Polen-Litauen, gjennom tre traktater på kort tid, som legger opp til en tettere personalunion. Kalmarunionen derimot forholdt seg lenge til de to brevene fra 1397. Det må muligens ses på som en konsekvens av en mye sterkere kongemakt i Kalmarunionens tidligere fase enn i Polen-Litauens. Polen-Litauen hadde i starten to mektige styrere i hvert sitt rike gjennom Jogaila og Vytautas, mens Kalmarunionen i motsetning bare hadde en sentraliserende konge med makt. Dermed må avtalene muligens forstås som en forsøk på å få et tettere samarbeid mellom Jogaila og Vytautas. De samme utviklingstendensene viser seg i begge unionene. På lik linje med en fremvekst av *regimen politicum* i Kalmarunionen, ble den polske kongemakten også svekket innad, da adelen økte sin makt i forhold til kongen.¹⁷⁰ I Kalmarunionen skulle det til slutt bli den økende makten til hvert riksråd som førte til unionens fragmentering, mens Polen-Litauen kom til å være flere hundre år.

---

https://books.google.no/books?id=LFgB_l4SdHAC&printsec=frontcover&dq=poland-lithuania&hl=no&sa=X&ved=0ahUKEwj2mcGT_NbpAhWNwqYKHWB8DOQQ6AEIUzAE#v=onepage&q&f=false

¹⁶⁹ Frost, *The Oxford History of Poland-Lithuania*, 109-121.

¹⁷⁰ Store norske leksikon, s.v. «Polens historie», av Jardar Seim og Sten Lundbo, 18.02.2020.

https://snl.no/Polens_historie

5. Konklusjon

Kalmarunionen står som en viktig fase i skandinavisk unionshistorie. Perioden omtales som en nedgangsperiode for Norge, og inngåelsen av perioden omtalt av Bjørnstjerne Bjørnsson som 400-årsnatten. Det norske aristokratiet mistet tidvis sin innflytelse på unionsforeløpet til en sterk kongemakt under Margrete, og fremveksten av *regimen politicum*-ideologien hos de sterke svenske og danske riksrådene. Likevel kan man ikke fraskrive den spennende historien til Kalmarunionen, og unionens betydning for utviklingen i Norden.

Det er herved at mye av forløpet på 1300-tallet hadde en viktig betydning for makten i unionens levetid. Frihetsbrevet fra 1319 sine konsekvenser i det lange løp står som et tydelig eksempel på det. Brevet ledet til fremveksten av *rådskonstitusjonalisme* i Sverige, og et sterkere aristokrati. Likevel skal ikke brevet alene stå som årsaken til en stadig økende makt hos aristokratiet. 1300-tallet viste en utvikling av sterke riksråd og en noe svekkelse i kongemakten i hele Norge. Også i Polen økte adelens betydning i denne perioden. Alt det nevnte må ses i lys av den statsutvikling som fant sted i denne perioden med riker som får en fremvekst til å gå mot stater. Betydningen av riksrådernes fremreden som periodiske styreorganer la grunnlaget for konstitusjonalisme i rikene, hvor makten ble fordelt utover et råd kontra en konge. Periodene med riksrådstyrelse førte til mektigere aristokrater som hadde fått smake på makten med å styre et rike. De bestemmelser som ble tatt i de periodene må ha gått favør riksrådene, og dermed er det ikke vanskelig å forstå hvorfor de senere valgte å avsette upopulære konger, som kong Magnus Eriksson. I Norge, som var å regne som det mest stabile av rikene, gikk riksmemberer i opposisjon til kongemakten med Erling Vidkunsson og Havtoresønnene i spissen. Det faktum at deler av det norske riksrådsmedlemmer gikk i opposisjon mot kongen, er bare med på å illustrere den fremvoksende makten aristokratiet fikk i denne perioden.

Årsaken til at Aristokratiet mistet makt til fordel for kronen i startfasen av unionen, skyldtes den enkle grunn til at det var en av Nordens mektigste herskere satt ved makten, en dronning som er en av senmiddelalderens beste strateger og diplomat. Det er viktig å bemerke seg ordet diplomat, da Margrete sikret sin makt gjennom diplomati. Ofte ved å innsettelse og betroelse av makt til

lojale menn i viktige posisjoner. Det ses gjennom Peder Lodehat, som ble tildelt bispesetet i Växjö i Sverige, og da funket som en spillebrikke i maktkampen mot Albrekt av Mecklenburg. Det kongelige makten lå nemlig gjennom sine gode og mektige støttespillere. Herviks mening om at de 17, som sammen med kongemakten uestedte unionsbrevet var Margretes nærmeste er med på å støtte under det.¹⁷¹

Lönnroths mening om at kroningsbrevet og unionsbrevet representerer to motstridende ideologier, *regimen regale* og *regimen politicum*, stemmer, samtidig som det ikke gjør det. I den realhistoriske virkeligheten stemmer det ikke. Gjennom Hedemann ser vi det ved at unionsbrevet ble holdt hemmelig av Erik, og det var ikke før i 1435 at de svenske riksrådene fikk se brevets innhold.¹⁷² I startfasen var det kongen som styrte unionen, og da i fraværet på et rettsgyldig dokument som kunne innskrenke kongemakten. Mange av delene i unionsbrevet gikk i favør kongemakten, og i den nevnte mangelen på et annet rettsgyldig dokument, velge det av de to brevene som passet dem best til visse situasjoner. Jeg støtter opp etter Herviks mening om at det er mangelen på et rettsgyldig dokument til å begrense kongemakten, som ikke hindrer et *regimen regale*-styrt union i startfasen. Unionsbrevet står som et svakt eksempel på en gyldig unionstraktat med alle dens feil og slurv. Likevel så styrer ikke kongemakten etter brevene, men tar dem kun i bruk når det måtte passe dem. Det som blant annet sikret den kongelige makten fra starten av 1400-tallet, var den sentraliserende politikken til Margrete og Erik, ved å droppe utnevnelser av nye droster og lignende, og å samle makten hos et lite hoff.

Det er først med den senere maktutviklingen at aristokratiet oppnår nok makt til å kunne konkurrere mot kongemakten. Det kommer blant annet frem i 1436, da det danske riksrådet ber Erik om å respektere de svenske lovene.

Det er klart at den aristokratiske maktfremveksten utover i unionstiden ikke var noe nytt fenomen, da den eksisterte i god forstand før unionstiden, men den ble bare noe neddempet av Margretes makt. Dermed kan man si det noe muntlig at aristokratenes makt kommer og går i Kalmarunionens tidlige fase. Eriks makt derimot forble ikke så reell lenge, da kan manglet den politiske hjernen til sin adoptivmor. Som vi har sett så førte Erik en dum skatte- og lenspolitikk som til slutt ville slå utover han, og som resulterte i hans avsettelse i Danmark i og Sverige i

---

¹⁷¹ Hervik, *Norge og Kalmarunionen 1397-1450*, 42.

¹⁷² Hedemann, «Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig», 48-49.

1439, og i Norge tre år senere i 1442.¹⁷³ Dermed passer det å sitere skuespilleren Lars Mikkelsen, fortelleren i DR dokumentaren om Danmarks historie:

Etter Margretes død viser det seg vanskelig å holde på Kalmarunionen, uten hennes diplomatiske evner. Da hennes adoptiv sønn, Erik av Pommern, skal stå på egne ben som unionskonge, får han raskt problemer med svenskene, som heller vil ha deres egen konge. Så det går faktisk ad Pommern til.¹⁷⁴

---

¹⁷³ Norsk biografisk leksikon, s.v. «Erik av Pommern», av Eldbjørg Haug, 13.02.2009.

https://nbl.snl.no/Erik_Av_Pommern

¹⁷⁴ (Min oversettelse) «Efter Margarets død viser det sig hurtigt, at det er svært at holde sammen på Kalmarunionen uden hendes diplomatiske evner. Da hendes adoptiv søn, Erik av Pommern, skal stå på egne ben som unionskonge, får han hurtigt et problem med svenskerne, som hellere vil have deres egen konge. Så det går faktisk ad Pommern til.» DR Undervisning, *Historien om Danmark*

Forkortelser

DBL = Dansk biografisk lesikon

DD = Diplomatarium Danicum

DN = Diplomatarium Norvegicum

DSD = Den store danske

NBL = Norsk biografisk leksikon

RN = Regesta Norvegicum

SDHK = Diplomatarium Suecanum

SNL = Store norske leksikon

Litteraturliste

Forskningslitteratur

Bagge, Sverre. «Brev eller avtaleutkast om nordisk union». I *Norske middelalderdokumenter*, redigert av Sverre Bagge, Synnøve Holstad Smedsdal og Knut Helle, 380-384. Bergen: Universitetsforlaget, 1973.

Bagge, Sverre. «Hyllingsbrev for Erik av Pommern fra de tre nordiske rikers råd og menn». I *Norske middelalderdokumenter*, redigert av Sverre Bagge, Synnøve Holstad Smedsdal og Knut Helle, 378-379. Bergen: Universitetsforlaget, 1973.

Christensen, Aksel E. *Kalmarunionen og nordisk politikk 1319-1439*. København: Nordisk Forlag A/S, 1980.

Enemark, Poul. «Danmark og unionen». I *Margrete I: Nordens frue og husbond : Kalmarunionen 600 år : essays og udstillingskatalog*, redigert av Poul Grinder-Hansen, Lars Andersson, Lilja Arnadóttir, Helena Edgren, Erla B. Hohler og Nationalmuseet (Danmark), 47-50. København: Nationalmuseet, 1996.

Etting, Vivian. *Fra fællesskab til blodbad – Kalmarunionen 1397-1520*. København: Nordisk Forlag A/S, 1998.

Etting, Vivian. *Magrete den første, En regent og hendes samtid*. København: Gyldendal, 1997.

Etting, Vivian. *Queen Magrete I (1353-1412) and the Founding of the Nordic Union*. Leiden: Brill, 2004.

Filipczak-Kocur, Anna. «Poland-Lithuania before Partition». I *The Rise of the Fiscal State in Europe c. 1200-1815*, redigert av Richard Bonney, 443-476. Oxford: Oxford University Press, 2004. https://books.google.no/books?id=U24IRLy_qT8C&pg=PA443&dq=poland-lithuania&hl=no&sa=X&ved=0ahUKEwj0--j_tbpAhVlo4sKHeOnBYY4ChDoAQg5MAI#v=onepage&q=poland-lithuania&f=false

Frøjmark, Anders. «Sverige under Kalmarunionens tid: en politisk-historisk oversikt». Artikkel i kompendium. Högskolan i Kalmar. 2009. <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:233477/FULLTEXT01.pdf>

Grinder-Hansen, Keld. «Møntforholdene i Kalmarunionen til 1448». I *Margrete I: Nordens frue og husbond : Kalmarunionen 600 år : essays og udstillingskatalog*, redigert av Poul Grinder-Hansen, Lars Andersson, Lilja Arnadóttir, Helena Edgren, Erla B. Hohler og Nationalmuseet (Danmark), 39-41. København: Nationalmuseet, 1996.

Gustafsson, Harald. «The Forgotten Union». *Scandinavian Journal of History*, 42:5 (2017): 560-582. 20.09.2017. <https://doi.org/10.1080/03468755.2017.1374028>

Haug, Eldbjørg. *Margrete – den siste dronning i Sværreätten, Nordens fullmektige frue og rette husbonde*. Oslo: Cappelen, 2000.

Hedemann, Markus. «Unionsbrevets kongelige program og krigen om Slesvig», *Scandia : Tidskrift för historisk forskning*, Vol. 77, Nr. 2 (2011): 38-71. <https://journals.lub.lu.se/scandia/article/view/5496/4823>

Hervik, Frode. *Norge og Kalmarunionen 1397-1450 – Konflikter i unionens kritiske faser*. Masteroppgave. Universitetet i Bergen. 2002.

Hørby, Kai, *Tiden fra 1340-1523*, bind 2, red. Aksel E. Christensen, H.P. Clausen, Svend Ellehøj og Søren Mørch, *Danmarks historie*. København: Nordisk Forlag A.S., 1980.

Imsen, Steinar. *Noregs nedgang*. Oslo: Samlaget, 2002.

Iversen, Frode. «Dronning Margretes instruks». I *Dronningen i vikingtid og middelalder*, redigert av Karoline Kjelsrud og Nanna Løkka, 385-409. Oslo: Spartacus Forlag AS / Scandinavian Academic Press, 2017.

Koht, Halvdan. *Dronning Margareta og Kalmar-unionen*. Oslo: Aschehoug, 1956.

Lane, Thomas. *Lithuania: Stepping Westwards*. New York: Routledge, 2001. https://books.google.no/books?id=hoxSAwAAQBAJ&pg=PR17&dq=poland-lithuania&hl=no&sa=X&ved=0ahUKEwj0--j_tpbAhVlo4sKHeOnBYY4ChDoAQhcMAY#v=onepage&q=radom&f=false

Linton, Michael. «Sverige i unionen». I *Margrete 1: Nordens frue og husbond : Kalmarunionen 600 år : essays og udstillingskatalog*, redigert av Poul Grinder-Hansen, Lars Andersson, Lilja Arnadóttir, Helena Edgren, Erla B. Hohler og Nationalmuseet (Danmark), 43-45. København: Nationalmuseet, 1996.

Lönnroth, Erik. «Mötet i Kalmar 1397». I *Margrete 1: Nordens frue og husbond : Kalmarunionen 600 år : essays og udstillingskatalog*, redigert av Poul Grinder-Hansen, Lars Andersson, Lilja Arnadóttir, Helena Edgren, Erla B. Hohler og Nationalmuseet (Danmark), 33-37. København: Nationalmuseet, 1996.

Maarbjerg, John P. «"Regimen Politicum" and "Regimen Regale": Political Change and Continuity in Denmark and Sweden (c.1450–c.1550)». *Scandinavian Studies*, Vol. 72, No. 2 (2000): 141-162. <https://www.jstor.org/stable/40920213>

Melve, Leidulf. «Mellomalderen i dei nasjonale forteljingane». I *Fortalt fortid – historieskrivning etter 1970*, redigert av Jan Heiret, Teemu Ryymin og Svein Atle Skålevåg, 35-60. Oslo: Pax, 2013.

Nicholas, David. *The Northern Lands: Germanic Europe, c. 1270-1500*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2009.

Olesen, Jens E. «Aristokrati og Kalmarunion». I *Margrete 1: Nordens frue og husbond : Kalmarunionen 600 år : essays og udstillingskatalog*, redigert av Poul Grinder-Hansen, Lars Andersson, Lilja Arnadóttir, Helena Edgren, Erla B. Hohler og Nationalmuseet (Danmark), 39-41. København: Nationalmuseet, 1996.

Opsahl, Erik. «Hr. Jon Marteinsson til Sørum – en svenske med suksess i Norge». *Romerike historielags årbok*, XIX (1998): 191-214.

Stone, Daniel. *The Polish-Lithuanian state, 1386-1795*, Vol. 4, *History of East Central Europe*. Seattle og London: University of Washington Press, 2001.

https://books.google.no/books?id=LFgB_14SdHAC&printsec=frontcover&dq=poland-lithuania&hl=no&sa=X&ved=0ahUKEwj2mcGT_NbpAhWNwqYKHQB8DOQQ6AEIUzAE#v=onepage&q&f=false

Digitale leksikon

Dansk biografisk leksikon, s.v. «Erik 7. af Pommern», av Kai Hørby. 30.05.2014.
https://biografiskeleksikon.lex.dk/Erik_7._af_Pommern

Dansk biografisk leksikon, s.v. «Erik 7. af Pommern», av Kai Hørby. 30.05.2014.
https://biografiskeleksikon.lex.dk/Erik_7._af_Pommern

Dansk biografisk leksikon, s.v. «Peder Jensen Lodehat», av Thelma Jexlev og Henry Bruun. 18.07.2011. https://biografiskeleksikon.lex.dk/Peder_Jensen_Lodehat

Den store danske, s.v. «Jens Andersen Lodehat», av Troels Dahlerup. 7.05.2009.
https://denstoredanske.lex.dk/Jens_Andersen_Lodehat

Den store danske, s.v. «Jens Andersen Lodehat», av Troels Dahlerup. 7.05.2009.
https://biografiskeleksikon.lex.dk/Jens_Andersen_Lodehat

Den store danske, s.v. «Peder Jensen Lodehat», av Troels Dahlerup. 22.02.2016.
https://denstoredanske.lex.dk/Peder_Jensen_Lodehat

Den store danske, s.v. «Udby», av Hans Kuhlman. 18.11.2013.
<https://denstoredanske.lex.dk/Udby>

Den store danske, s.v. «Union», av Tyge Lehmann, 2.02.2009.
https://denstoredanske.lex.dk/union?utm_source=denstoredanske.dk&utm_medium=redirect&utm_campaign=DSDredirect

Norsk biografisk leksikon, s.v. «Erik av Pommern», av Eldbjørg Haug, 13.02.2009.
https://nbl.snl.no/Erik_Av_Pommern

Norsk biografisk leksikon, s.v. «Erling Vidkunsson», av Knut Helle. 13.01.2017.
https://nbl.snl.no/Erling_Vidkunsson

Norsk biografisk leksikon, s.v. «Gaute Eiriksson», av Erik Opsahl. 13.02.2009.
https://nbl.snl.no/Gaute_Eiriksson

Norsk biografisk leksikon, s.v. «Jon Havtoresson», av Erik Opsahl. 13.02.2009.
https://nbl.snl.no/Jon_Havtoresson

Norsk biografisk leksikon, s.v. «Knut I Knutsson Bonde», av Erik Opsahl, 13.02.2009.
https://nbl.snl.no/Karl_1_Knutsson_Bonde

Norsk biografisk leksikon, s.v. «Magnus 7 Eriksson», av Erik Opsahl. 13.02.2009.
https://nbl.snl.no/Magnus_7_Eriksson

Norsk biografisk leksikon, s.v. «Sigurd Havtoresson», av Halvard Bjørkvik. 13.02.2009.
https://nbl.snl.no/Sigurd_Havtoresson

Store norske leksikon, s.v. «Håkon 6. Magnusson – den yngre», av Erik Opsahl, 26.02.2020.

https://snl.no/H%C3%A5kon_6._Magnusson_-_den_yngre

Store norske leksikon, s.v. «Personalunion», av Thomas Chry. Wyller, 19.11.2013.

<https://snl.no/Personalunion>

Store norske leksikon, s.v. «Polens historie», av Jardar Seim og Sten Lundbo, 18.02.2020

https://snl.no/Polens_historie

Store norske leksikon, s.v. «Statsforbund», av Martin Sæter. 23.03.2020.

<https://snl.no/statsforbund>

Store norske leksikon, s.v. «Union – internasjonal politikk», av Olav Fagelund Knudsen,

18.02.2019. https://snl.no/union_-_internasjonal_politikk

Diplomer

Digitalarkivet, Regesta Norvegica, Sammendrag av diplom, Nr. 570.

Rigsarkivet, Diplomatarium Danicum, digitalisert dokument, nr. 167-68.

Rigsarkivet, Diplomatarium Danicum, digitalisert dokument, nr. 5127.

Rigsarkivet, Diplomatarium Danicum, digitalisert dokument, nr. 5144.

Riksarkivet, Diplomatarium Suecanum, digitalisert dokument, No: 13302, Date of issued: 1387 juni 17. 18.06.2015.

Riksarkivet, Diplomatarium Suecanum, digitalisert dokument, No: 38761, Date of issued: 1375 november 10. 05.06.2015.

Annet

danmarkshistorien.dk, «Unionsbrevet 1397 om regeringsudøvelsen i Kalmarunionen.»
08.08.2012. <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/unionsbrevet-1397-om-regeringsudoevelsen-i-kalmarunionen/>

DR Undervisning. *Historien om Danmark*. Dokumentar. 30.04.2017.

https://www.dr.dk/drtv/se/historien-om-danmark-sen-middelalder_145569

danmarkshistorien.dk, «Erik af Pommerns kroningsdokument, 13. juli 1397.» 08.08.2012.

<https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/erik-af-pommerns-kroningsdokument-13-juli-1397/>